

KÂDÎ ABDÜLCEBBÂR'DA HZ. PEYGAMBER'İN NÜBÜVVET DELİLLERİ

Veysi ÜNVERDİ*
Mustafa ÜNVERDİ**

Makale Bilgisi

Makale Türü: Araştırma Makalesi, **Geliş Tarihi:** 21 Nisan 2021, **Kabul Tarihi:** 06 Temmuz 2021, **Yayın Tarihi:** 30 Eylül 2021, **Atıf:** Ünverdi, Veysi ve Ünverdi, Mustafa. "Kâdî Abdülcebbâr'da Hz. Peygamber'in Nübüvvet Delilleri". *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 21/2 (Eylül 2021): 671-703.

<https://doi.org/10.33415/Daad.923912>

Article Information

Article Types: Research Article, **Received:** 21 April 2021, **Accepted:** 06 July 2021, **Published:** 30 September 2021, **Cite as:** Ünverdi, Veysi and Ünverdi, Mustafa. "Evidence of Muhammad's (pbuh) Prophethood in Qadi Abd al-Jabbar". *Journal of Academic Research in Religious Sciences* 21/2 (September 2021): 671-703.

<https://doi.org/10.33415/Daad.923912>

Öz

Bu çalışmanın amacı Kâdî Abdülcebbâr'ın Hz. Peygamber'in nübüvvetini temelendirme yöntemini ve risâletinin kanıtlarını sistematik şekilde ortaya koymaktır. Usûl-i selâse arasında bulunan nübüvvet ulûhiyyet ve meâd ile birlikte yer alan üç temel mevzudan birisidir. Allah'a imanın ve diğer itikadî esasların kabulü ancak nübüvvet müessesesi ile mümkündür. Günümüzde ateistik akımların peygamber ve din karşılığı üzerinde merkezileşmesi nübüvvetin ispatına dair literatürü daha fazla önemli hale getirmiş ve bu konuda yeni çalışmaları gerekli kılmıştır. Kâdî Abdülcebbâr'ın nübüvvetin ispatı bağlamında ortaya koyduğu delil-

* Doç. Dr., Mardin Artuklu Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, Kelam Anabilim Dalı, Mardin, Türkiye, veysinet@hotmail.com, Orcid Id: <https://orcid.org/0000-0002-8364-4412>

** Doç. Dr., Gaziantep Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Kelam Anabilim Dalı, Gaziantep, Türkiye, mustafaunverdi@yahoo.com, Orcid Id: <https://orcid.org/0000-0002-2848-4073>

ler, peygambere imanın klasik kanıtlarını görmek açısından mühimdir. O; akfî, haberî ve hissî mucizelere dayanarak nübüvveti ispat etmeye çalışmıştır. Bu bağlamda Kur'an, fesahat ve belagat açısından içerdiği gaybî haberler ve akfî delillere vurgu yapması yönüyle en önemli nübüvvet delilidir. Haberî mucizeler de Hz. Peygamber'in nübüvvetini kanıtladığı gibi bu haberlerin yer aldığı Kur'an'ın da hak kitap olduğunu ortaya koyar. Onun Mu'tezilî kelâmcıların çoğunluğundan farklı olarak hissî mucizeleri risâlet delili olarak ele alması da onu Sünnî düşünceye yaklaştırmıştır.

Anahtar Kelimeler: Hz. Muhammed, Risâlet, Mucize, Kâdî Abdülcebbar.

Evidence of Muhammad's (pbuh) Prophethood in Qadi Abd al-Jabbar

Abstract

The purpose of this study is to systematically reveal the Qadi Abd al-Jabbar's method of the foundation of prophethood and evidence of the prophethood of Muhammad (pbuh). Prophethood, which is among the *usul as-salase*, is one of the three fundamental issues that take place together with divinity and *maâd*. The acceptance of faith in Allah and other creed principles is only possible with the institution of prophethood. Today, the centralization of atheistic currents on the opposition of prophethood and religion has made the literature on the proof of prophethood more essential and required new studies on this subject. The evidence put forward by Qadi Abd al-Jabbar in the context of the proof of prophethood is essential in seeing the classical proofs of faith in the prophet. He tried to prove prophethood based on rational, informed and emotional miracles. In this context, the Quran is the most important evidence of prophethood in terms of misconduct and rhetoric, emphasizing the unseen news and rational evidence it contains. Narrative miracles also prove the prophethood of the Muhammad (pbuh) and reveal that the Quran in which these news takes place is an actual book. Unlike the majority of Mu'tezilite theologians, his treatment of emotional miracles as evidence of prophethood brought him closer to Sunni thought.

Keywords: Muhammad, Prophethood, Miracle, Qadi Abd al-Jabbar.

Giriş

Kelâm geleneğinde yaygın kabule göre din, üç temel esas üzerine inşa edilmiştir: Allah, peygamber ve ahiret. Usûl-i selâse olarak adlandırılan bu esaslardan birisinin ortadan kalkması, dinî inancın temel sütunlarından birisinin çökmesi anlamına gelir. Bunlardan nübüvveti iman, Allah ile insan ve insan ile tabiat arasındaki bağı tesis etmeye matuftur. Bir inanan için varlığa dair anlam inşa etme süreci Allah'ın elçilerinin rehberliğinde gerçekleşir. Bu nedenle kelâm ilminde başta peygambere imanın dayandığı deliller ve nübüvvetin hikmetleri olmak üzere nübüvveti ilişkin hatırı sayılır derecede literatür oluşmuştur.

İslam dininin hızla yayılmasıyla birlikte Müslümanlar nübüvvet müessesesini eleştiren veya reddeden birtakım akımlarla karşı karşıya kalmışlardır. Tarihsel süreç içerisinde Berâhime, Muattıla, Gâliyye, Sümeniyye gibi fırkaların yanı sıra bâtını nitelikteki oluşumlar da peygamberlik inancına yönelik ret ya da tahrif yönünde yaklaşımlar sergilemişlerdir. Buna bağlı olarak İslam dininin savunusunu yapma misyonunu üstlenen kelâmcılar, eserlerinde gerek Hz. Muhammed'in (sav) nübüvvetinin ispatı gerekse de nübüvvet müessesesinin imkânı, mahiyeti ve gerekliliği konularını ele almaya başlamışlardır. Bu çalışmalarda kelâm âlimleri nübüvvetin reddine yönelik itirazlara cevaplar üretirken nübüvvetin imkânı, mahiyeti, hikmetleri ve insanlığa faydaları üzerinde de durmuşlardır.¹

Mu'tezilî müellifler nübüvvet savunusu konusuna büyük önem atfetmişler ve bu konuda müstakil eserler de kaleme almışlardır.² Bu makalede, Mu'tezilî okulunun görüşlerini yazılı kaynaklarda derli toplu biçimde günümüze ulaştıran ve bir anlamda Mu'tezilî düşünce yapısını öğrenmek isteyenlerin başvurduğu ana mercii olan Kâdî Abdülcebbâr'ın (ö. 415/1025) konuya ilişkin görüşleri mercek altına alınacaktır. O, Hz. Muhammed'in (sav) nübüvvetini ispat için *Tesbîtu Delâilî'n-Nübüvve* adlı müstakil bir eser kaleme almıştır. Delâilî'n-nübüvve tabiri, bir peygamberin hak olduğunu kanıtlamak için bizzat gösterdiği veya peygamberliğine delil olmak üzere kendisi dışında vuku bulan tabiat olayları ve bunları ele alan eserleri ifade eder. Peygamberlerin Allah'ın izniyle gerçekleştirdiği tabiatüs-

¹ Bk. Ebû Mansûr Muhammed b. Muhammed el-Mâtürîdî, *Kitâbü't-tevhid*, thk. Bekir Topaloğlu-Muhammed Aruçi (İstanbul: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2018), 263-310; Ebu'l-Meâlî el-Cüveynî, *Kitâbü'l-irşâd*, thk. M. Yusuf Musa-Abdulmunim Abdulhamid (Mısır: Matbaatü's-Saade, 1950), 302-336; Ebu'l-Muîn en-Nesefî, *Tebziratü'l-edille fi usûli'd-dîn*, thk. Hüseyin Atay-Ş. Ali Düzgün (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2004), 2/1-106; Nüreddin es-Sâbüni, *el-Bidâye fi usûli'd-dîn*, çev. Bekir Topaloğlu (İstanbul: İFAV Yayınları, 2018), 99-112; Fahrüddin Muhammed b. Ömer b. Hüseyin er-Râzî, *Kitâbü'l-erba'in*, thk. Ahmed Hicâzî es-Sekâ (Kahire: Mektebetü'l-Külliyetü'l-Ezheriyye, 1986), 2/75-76; Sa'düddin et-Teftâzânî, *Şerhu'l-mekâsîd*, thk. Abdurrahmân Umeyre (Beyrut: Âlemü'l-Kütüb, 1998), 5/70; Sa'düddin et-Teftâzânî, *Şerhu'l-akâid*, çev. Süleyman Uludağ (İstanbul: Dergah Yayınları, 1999), 291-318; Seyyid Şerif Cürcânî, *Şerhu'l-mevâkıf*, nşr. M. Ömer Dimyati (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1998), 8/242-347; Yusuf Şevki Yavuz, "Nübüvvet", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1996), 33/281.

² Bk. Ebû Osman Amr b. Bahr el-Câhiz, "Huvecü'n-nübüvve", *Resâilü'l-Câhiz*, thk. Abdüsselam Harun (Beyrut: Dâru'l-Cil, 1979); Kâdî Abdülcebbâr, *Tesbîtu Delâilî'n-Nübüvve*, thk. Abdülkerim Osman (Beyrut: Dâru'l-Arabiyye, ts.); Kâdî Abdülcebbâr, *el-Muğni fi ebvâbi't-tevhid ve'l-adl*, thk. Mahmud el-Hudayrî (Kahire: b.y., 1965), 15/63-147; Kâdî Abdülcebbâr, *Şerhu'l-usûli'l-hamse*, thk. Abdülkerim Osman (Kahire: Mektebetü Vehbe, 1996), 563-607; Kâdî Abdülcebbâr, *Muhtasar fi usûli'd-dîn*, thk. Muhammed Ammara (Kahire: Dârü's-Şürük, 1408), 263-269.

tü hadiseler benzerini meydana getirme açısından muhataplarını aciz bıraktığı için mucize, nübüvveti ispatladıkları için de delil diye adlandırılmıştır.³ Kâdî Abdülcebbâr'ın *Tesbîtu Delâilü'n-Nübüvve* adlı eseri de delâil türü eserlerdendir. Bunun yanında o, *el-Muğnî fî Ebvâbi't-Tevhîd ve'l-Adl* ve *Şerhu'l-Usuli'l-Hamse* eserlerinde de nübüvvetin ispatı meselesine yer ayırmış ve insanların nebevî bilgiye ihtiyaç duyduklarını ve bîsetin vâkî olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca o, nübüvveti reddeden Berâhime'nin iddialarına tek tek cevap vermiş ve adalet, lütuf, hüsün kubuh, salah-aslah prensiplerine dayanarak nübüvvetin gerekliliğini savunmuştur.⁴

Kâdî Abdülcebbâr'ın Hz. Peygamber'in nübüvvetini ispatına yönelik spesifik bir çalışmanın bulunmaması bizi böyle bir çalışma yapmaya yöneltmiştir.⁵ Makalede Kâdî Abdülcebbâr'ın Hz. Peygamber'in nübüvvetini ispat ederken dayandığı deliller sistematik bir şekilde ortaya konulacaktır. Çok geniş bir literatürün bulunduğu bu meselede, makale sınırını aşmama adına konu sadece onun fikirleri çerçevesinde işlenecektir. Günümüzde ateistik akımların peygamber ve din karşıtlığı üzerinde merkezileşmesi de nübüvvetin ispatına dair literatürü daha fazla önemli hale getirmiş ve bu konuda yeni çalışmaları gerekli kılmıştır. Nihayetinde Kâdî Abdülcebbâr'ın nübüvvetin ispatına yönelik ortaya koyduğu delillerin kategorik biçimde ortaya konularak incelenmesi ve çağdaş araştırmacıların hizmetine sunulması bu çalışmanın temel hedefidir.

Hz. Peygamber'in nübüvvetini ispat etmek için Kâdî Abdülcebbâr'ın öne sürdüğü kanıt mucizedir. Ona göre bazı şartlar çerçevesinde gerçekleşen mucize, risâleti ispat eder. Hz. Peygamber'in nübüvvetinin delili de nübüvvet iddiasını müteakip mucize göstermiş olmasıdır. Kâdî Abdülcebbâr Hz. Peygamber'in nübüvvetini

³ Yusuf Şevki Yavuz, "Delâilü'n-Nübüvve", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1994), 9/117-118.

⁴ Bk. Kâdî Abdülcebbâr, *Şerh*, 132-133, 564-566; Kâdî Abdülcebbâr, *el-Muğnî fî ebvâbi't-tevhîd ve'l-adl*, thk. İbrahim Medkûr-Tâhâ Hüseyin (Kahire: b.y., 1962), 15/36-39, 63-65, 109-145; Kâdî Abdülcebbâr, *Muğnî*, 13/9-21, 76; Kâdî Abdülcebbâr, *Muhtasar*, 263-265.

⁵ Bk. Muzaffer Barlak, *Kelâm'da Nübüvvet Tartışmaları* (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2015), 236-268; Safa Bardakçı, "Kâdî Abdülcebbâr'ın İnşikâk-ı Kamer Görüşü", *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 28/28 (2009), 153-173; Adile Tahirova, "Kâdî Abdülcebbâr ve Ebû Muîn en-Nesefî'ye göre Nübüvvetin Gerekliliği", *Bakü Devlet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İlmî Mecmuası* 4 (2005), 117-155; Mehmet Şaşa, "Osmanlı Medrese Geleneğinde Mu'cize Tasavvuru", *Osmanlı Dönemi İlmî Çalışmaları 1* (Ankara: Sonçağ Yayınları, 2021), 79-111.

ispat ederken aklî, haberî ve hissî mûcizelere dayanmıştır. Onun üzerinde durduğu söz konusu mûcizeler aşağıda incelenecektir.⁶

1. Aklî Mûcize: Kur'an

İnsanların akıl ve idraklerine hitap eden aklî mûcize, harikulade olması itibarıyla ancak düşünme yoluyla kavranabilir. Aklî mucize, belirli zaman ve mekâna hasredilemez. Peygamberlerin güzel ahlaklı, şefkat sahibi ve güvenilir olmaları; dünya ve ahiret mutluluğuna ulaşmanın yegâne yollarını göstermeleri; tebliğ ettikleri ilahî mesajın harikulade olması ve bunları bizzat uygulayıp insanlara örnek olmaları aklî mûcizeye örnek olarak verilebilir.⁷

Kâdî Abdülcebbar'a göre Hz. Peygamber'e aklî mûcize olarak Kur'an verilmiştir. Bu, onun en önemli mûcizesidir. Hz. Peygamber'in risâlet delili, nübüvvet iddiasında bulunduktan sonra mûcize ortaya koymasıdır. Bu husus, onun doğruluğunu da ortaya koyar.⁸ Bu noktada Kâdî Abdülcebbar; Kur'an'ın Hz. Peygamber'e nüzulünün sıhhati, Araplara meydan okuması ve onların bu meydan okumaya bir karşılık verememesi hususları üzerinde durmuştur.

db | 675

Kanaatimizce Hz. Peygamber'in tebliğ ettiği ilahî mesajın tüm dünya insanlarına hitap etmiş olması, ona verilen mûcizenin sadece vahyin ilk muhataplarıyla kayıtlı olmamasını gerektirmiştir. Bu bağlamda ona Kur'an verilmiştir. Diğer peygamberlere verilen mûcizeler ise hissî olup sadece kendi dönemlerindeki insanlara yöneliktir. Dolayısıyla Allah, her peygamberi kendi dönemlerinin şartlarına uygun ve o dönemde revaçta olan hususlara paralel mûcizelerle desteklemiştir. Bu durumda peygamberliğin ispatı, insanlığın henüz olgunluk çağına ulaşmadığı dönemde hissî mûcizeler yoluyla gerçekleşmişken; insanlığın olgunluk çağına ulaştığı ve aklî gelişim açısından önemli mesafe kat edildiği Hz. Peygamber döneminde insan aklına/bilgisine hitap eden aklî mûcize ile gerçekleştirilmiştir denilebilir. Bu çerçevede Kâdî Abdülcebbar'ın da ifade ettiği gibi sihrin yaygın olduğu bir zamanda Hz. Musa'ya asâ mûcizesi; tıbbın ilerlediği bir dönemde Hz. İsa'ya körlüğü ve alaca hastalığını iyileştirme mûcizesi; edebiyatın/fesahatin revaçta olduğu devirde Hz.

⁶ Kâdî Abdülcebbar, *Şerh*, 569-571.

⁷ Veysi Ünverdi, "İslâm Kelâmı Açısından Mûcize Kerâmet İlişkisi", *Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 16 (2020), 5.

⁸ Kâdî Abdülcebbar, *Şerh*, 572; Kâdî Abdülcebbar, *Muğni*, 15/164-165.

Peygamber'e Kur'an mucizesi verilmiştir. Böylelikle mucizeler daha etkili olmuştur.⁹

Kâdî Abdülcebbar'a göre Kur'an, üç açıdan hüccettir:

1. Kur'an fesahat ve belagat yönüyle hüccettir.
2. Kur'an, içerdiği gaybî haberler yönüyle hüccettir.
3. Aklî delillere vurgu yapması yönüyle hüccettir.¹⁰

Kâdî Abdülcebbar Kur'an'ın Hz. Peygamber'in nübüvvetinin delili olması hakkında şu açıklamalarda bulunur: “*De ki: “Andolsun, insanlar ve cinler bu Kur'an'ın bir benzerini getirmek üzere toplansalar ve birbirlerine de destek olsalar, yine onun benzerini getiremezler.”*¹¹ mealindeki ayette birçok gaybî haber mevcuttur. Ayette inkârcıların Kur'an'ın bir benzerini getiremeyecekleri kesin bir dille beyan edilmiştir.¹² Aslında Allah, bu ayetlerde insanlara ve cinlere yönelik şöyle buyurmuştur: “Siz tek başınıza veya başkalarıyla birlikte Kur'an'ın bir benzerini meydana getiremezsiniz.” İnkârcılar, o dönemde bunu gerçekleştirmeyi çok istemelerine ve buna çok fazla ihtiyaç duymalarına rağmen tehdî karşısında aciz kalmışlardır. Ayrıca Hz. Peygamber bütün Arapları tam olarak tanımıyor; o dönemdeki kabileleri, erkek ve kadın nüfusunu tam olarak bilmiyordu. Fesahat ve belagat müşrik Arapların nezdinde büyük önemi haizdi. Herkes gibi Hz. Peygamber de onların dil ve belagat açısından ileri seviyede olduklarını iyi biliyordu. Hz. Peygamber, inkârcıların tehdî karşısında aciz kalacaklarını yakinen bildiği için onlara yönelik böyle bir meydan okumada bulunmuştur.¹³

Kâdî Abdülcebbar'ın ifadesine göre Hz. Muhammed (sav), peygamber olduğunu herkese ilan etmiş; kendisine Kur'an'ın nâzil olduğunu bildirmiş ve o güne kadar hiç duyulmamış ifadeler kendisinden sadır olmuştur. Kur'an'da ifade edildiği üzere tehdî, Kur'an'ın bir benzerinin meydana getirilemeyeceği söylemiyle vuku bulmuştur.¹⁴ Kâdî Abdülcebbar'a göre tehdî ayetlerinin Kur'an'a sonradan ilave edildiği iddia edilemez. Aksi halde namaz, zekât, abdeste ilişkin hususların da Kur'an'a daha sonradan ilave edildiği

⁹ Bk. Kâdî Abdülcebbar, *Şerh*, 572; Ünverdi, “İslâm Kelâmı Açısından Mucize Kerâmet İlişkisi”, 5.

¹⁰ Kâdî Abdülcebbar, *Tesbît*, 1/86; Kâdî Abdülcebbar, *Muğni*, 16/200-202.

¹¹ el-İsrâ 17/88.

¹² Kâdî Abdülcebbar, *Şerh*, 586; Kâdî Abdülcebbar, *Muhtasar*, 266-267.

¹³ Kâdî Abdülcebbar, *Muğni*, 16/34-37; Kâdî Abdülcebbar, *Tesbît*, 1/85-86; Ebü Ali Cübbâi, *Kitâbu'l-makâlât*, thk. Özkan Şimşek vd. (İstanbul: Endülüs Yayınları, 2019), 117.

¹⁴ Bk. el-İsrâ 17/88; Hüd 11/13; el-Bakara 2/23.

söylenebilirdi. Böyle bir hususun kabulü mümkün değildir. Aslında zikredilen tehadî içerikli ayetler, şu anda da işitilmektedir. Yani Kur'an'ın meydan okuması hâlâ geçerlidir; fakat tarih boyunca fasih konuşan birçok insan olmasına rağmen Kur'an'ın bir benzeri ortaya konulamamıştır. Araplar, meydan okuma karşısında aciz kalınca Müslümanlara karşı savaş açarak onları tamamen ortadan kaldırmak istemişlerdir. Böylece Araplar daha kolay olanı terk edip daha zor olan savaşı tercih etmişlerdir. Onların savaşa yönelmeleri de Kur'an'a muârazanın gerçekleşmediğini açıkça ortaya koymaktadır. İnkârcıların Kur'an'a muârazada buldukları hiçbir şekilde iddia edilemez; eğer onlar muârazada bulunmuş olsalardı, bu husus Kur'an'ın tevatüren bizlere ulaşması gibi nakledilirdi.¹⁵

Kâdî Abdülcebbâr'a göre Hz. Peygamber'in mucizeleri birbirini destekler mahiyettedir. Kur'an'ın belagatinden ve fesahatinden haberdar olan kimse, Kur'an'daki gaybî haberlere vakıf olmasa dahi peygamberin doğru olduğunu bilebilir. Kur'an'ın fesahatine ve gaybî haberlerine bakılmaksızın sadece Kur'an'daki aklî delillerden hareketle de Hz. Peygamber'in nübüvveti ispat edilebilir.¹⁶ Diğer taraftan Kâdî Abdülcebbâr'a göre Kur'an mucizesi, Hz. Peygamber'in peygamberliğine delil olmasının yanı sıra insanlara ahkâmı gösteren bir kanıttır. Zira Allah haram ve helal konusunda insanların Kur'an'a müracaat etmesini istemektedir. Dolayısıyla Kur'an'a müracaat edilmesi, onun buyruklarına uyulması, mücmel ve mufassal, muhkem ve müteşâbihi, va'd ve va'îdi, emir ve nehyi ile onun tamamına iman edilmesi elzemdir.¹⁷

2. Haberî Mucizeler

Haberî mucizeler peygamberlerin vahye dayanarak verdikleri gaybî haberlerdir. Peygamberlerin inkârcıların başlarına gelecek hususlarla ilgili bildirdiği haberlerin aynen gerçekleşmesi, Hz. İsa'nın kavmine evlerinde yiyip biriktirdikleri şeyleri haber vermesi¹⁸ haberî mucizeye birer örnek olarak verilebilir.¹⁹ Peygamberlerin önceki kavimlere ilişkin bildirdikleri tafsilatlı malumatlar da geçmişe dönük haberî mucize niteliği taşımaktadır.²⁰ Kâdî Abdülcebbâr'a

¹⁵ Kâdî Abdülcebbâr, *Şerh*, 586-594; Kâdî Abdülcebbâr, *Muhtasar*, 267.

¹⁶ Bk. Kâdî Abdülcebbâr, *Şerh*, 585-596.

¹⁷ Kâdî Abdülcebbâr, *Şerh*, 597.

¹⁸ Âl-i İmrân 3/49.

¹⁹ Halil İbrahim Bulut, "Mucize", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2005), 30/350-351.

²⁰ Teftâzânî, *Şerhu'l-mekâsîd*, 5/35.

göre Hz. Peygamber'in gaybdan haber vermesi, bütün bu haberlerin aynen vuku bulması ve geçmişe dair bildirdiği birtakım haberler nübüvvetini ispat ettiği gibi Kur'an'ın da hak kitap olduğunu ortaya koymaktadır.²¹

Kâdî Abdülcebbar'a göre Hz. Peygamber, diğer peygamberlerden ve kendisinden önce nâzil olan kitaplardan birtakım haberler vermiştir. Bu haberler onun nübüvveti için bir delildir. Hz. Peygamber bildirdiği bu hususlarda bir eğitim almamış veya kendisi hakkında bilgi verdiği peygamberlerle görüşmemiştir. Bu durum, o dönemde yaşayan insanlar tarafından da bilinmektedir. Kur'an'da da Hz. Peygamber'in bildirdiği konularla ilgili bir eğitim almadığı açıkça ifade edilmiştir.²² Eğer Hz. Peygamber belirtilen konulara ilişkin bir eğitim almış veya araştırmalar yapmış olsaydı, hiç şüphesiz bunu insanlardan gizleyemezdi. Ayrıca belirtilen konularda eğitim almış ve bunu gizlemiş olsaydı da bu durum onun için en büyük mucizelerden olurdu. Çünkü böyle bir durum bazı harikuladelikler içermektedir. Hasılı Hz. Peygamber'in açıkladığı söz konusu bilgiler, Allah'tan gelen vahye dayanmaktadır.²³ Diğer taraftan Kâdî Abdülcebbar "İşte bunlar, sana vahyettiğimiz gayb haberlerindedir. Bundan önce onları ne sen biliyordun, ne de kavmin. O halde sabret. Çünkü sonuç, Allah'a karşı gelmekten sakınanların olacaktır."²⁴ mealindeki ayetin Hz. Peygamber'in risâletine bir delil olabileceğini ifade eder. Zira ayette açıkça Allah'tan vahiy yoluyla aktarılan hususları insanların bilmediği ifade edilmiştir.²⁵ Kâdî Abdülcebbar'ın Hz. Peygamber'in nübüvvetinin delili olarak öne sürdüğü haberî mucizeler, aşağıda maddeler halinde incelenmiştir.

2.1. Askerî Birliğe Sahip Olacağını Haber Vermesi

Kâdî Abdülcebbar Hz. Peygamber'in "Şüphesiz ben, kalabalıklara ve bir orduya sahip olacağım." sözünün daha sonradan vuku bulmasının onun risâletini ispat ettiğini açıklamıştır. O bu hususu şöyle aktarmıştır: İlk zamanlarda Hz. Peygamber'e karşı gelen in-

²¹ Kâdî Abdülcebbar, *Şerh*, 569-570; Ebu'l-Hüseyn el-Hayyât, *el-İntisâr ve'r-red alâ İbni'r-Râvendî el-mülhid*, thk. A. Nasri Nader (Beyrut: el-Matbaatu'l-Kâsulikiyye, 1957), 28; Fahrüddin Muhammed b. Ömer b. Hüseyin er-Râzi, *Muhassalu'efkâri'l-mütekaddimîn ve'l-müteahhirîn*, çev. Hüseyin Atay (Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1978), 208; Seyyid Şerif Cürcânî, *Şerhu'l-mevâkıf*, nşr. M. Ömer Dimyati (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1998), 8/283.

²² el-Ankebût 29/48.

²³ el-Kasas 28/44-46; Kâdî Abdülcebbar, *Tesbîr*, 1/86-90; Teftâzânî, *Şerhu'l-mekâsıd*, 5/35-36.

²⁴ Hüd 11/49; ayrıca bk. Yûsuf 12/102.

²⁵ Kâdî Abdülcebbar, *Tesbîr*, 1/88.

sanlar bir müddet sonra onun davetine gruplar halinde icabet etmişler; Hz. Peygamber için vatanlarını terk etmişler, oğullarını öldürmüşler, canlarını ve mallarını bu uğurda feda etmişler ve böylece onun rızasına ulaşmaya çalışmışlardır. Bu kimseler daha sonradan itaatkâr bir askerî birlik oluşturmuşlardır. Bütün bu süreçte Hz. Peygamber'in söz konusu hususların vukuu için bir riyaseti veya maddi gücü yoktu; bilakis o yetim, fakir, yalnız ve başkasına muhtaç durumdaydı. Neticede haber verdiği hususun gerçekleşmesi, Hz. Peygamber'in nübüvvetini ispat etmektedir.²⁶

2.2. Ebû Leheb'in Kâfir Olarak Öleceğinin Haber Verilmesi

Kâdî Abdülcebbâr, Ebû Leheb'e yönelik bildirilen haberlerin aynen vuku bulmasını Hz. Peygamber'in nübüvvetinin delili olduğunu savunmuş ve bu hususu şu ifadelerle açıklamıştır: Belirli şahısların şirk hususunda ısrarcı olacaklarına ve dünya hayatında rezillik azabını tadacaklarına dair bazı ayetler nâzil olmuştur. Bu şahıslara benzer başka insanlar olmasına rağmen Allah onların ileride Müslüman olacaklarını bildiği için bunlar hakkında müşriklere yönelik nâzil olan ayetlerin bir benzeri inmemiştir.²⁷ Sözelimi kendisini Hz. Peygamber'e kötülük yapmaya adayan Ebû Leheb hakkında ayetler nâzil olmuş ve onun kâfir olarak öleceği beyan edilmiştir. *“Ebû Leheb'in elleri kurusun. Zaten kurudu. Ona ne malı fayda verdi, ne de kazandığı. O, bir alevli ateşe girecektir. Boynunda bükülmüş hurma liflerinden bir ip olduğu hâlde sırtında odun taşıyarak karısı da (o ateşe girecektir).”*²⁸ mealindeki ayetler daha Ebû Leheb hayattayken nâzil olmuştur ve o, ayette belirtildiği gibi kâfir olarak ölmüştür. Önceden bildirilen bu haberler, birçok gaybî bilgiyi içermektedir. Aslında Ebû Leheb ve diğer inkârcılar Hz. Peygamber'den söz konusu ayetleri işitmişlerdir. Dolayısıyla onların Hz. Peygamber'e karşı öfke ve düşmanlıkları daha da artmıştır; fakat buna rağmen ona herhangi bir zarar verememişlerdir. Neticede ayetlerde belirtilen hususların gerçekleşmesi Hz. Peygamber'in risâletini ispat ettiği gibi Kur'an'ın da Allah'ın kelâmı olduğunu ortaya koymaktadır.²⁹

²⁶ Kâdî Abdülcebbâr, *Tesbîr*, 1/8.

²⁷ Kâdî Abdülcebbâr, *Tesbîr*, 1/22.

²⁸ et-Tebbet 111/1-5.

²⁹ Kâdî Abdülcebbâr, *Tesbîr*, 1/36-38.

2.3. Rûmlar'ın Farısları Mağlup Edeceğinin Haber Verilmesi

Kâdî Abdülcebbâr Hz. Peygamber'in Rûmların Farısları mağlup edeceğini önceden bildirmesini bir risâlet delili olarak öne sürmüştür. O, bu hususu şöyle açıklamıştır: Farıslar, el-Cezîre topraklarında Rûmlar ile yaptıkları savaşta galip gelmişler, Kureyş müşrikleri de bu zafere çok sevinmişlerdir. Çünkü Rûmlar, kitap ehli oldukları için Müslümanlara karşı hoşgörülüdürler. Onlar, Hz. Peygamber'in davetine kulak verir, sözlerini dinler ve sîretini de beğenirlerdi. Bu sebeple Müslümanlar Rûmların mağlubiyetine üzülmuşlerdir. Bunun üzerine Hz. Peygamber, Rûmların yedi yıl sonra Farısları mağlup edeceğini ve Müslümanların bu zaferden hoşnut olacağını haber vermiştir.³⁰ Rûmların Farıslara galip geleceği haberini duyan müşrikler, bu habere çok öfkelenmişlerdir. Nitekim daha sonra Hz. Peygamber'in vadettiği zafer, vuku bulmuştur. Bu hadise de onun peygamberliğine bir delildir.³¹

680 | db

2.4. Kâfirler Topuluğunun Bozguna Uğrayacaklarının Haber Verilmesi

Kâdî Abdülcebbâr Hz. Peygamber'in Bedir'de kâfirlerin yenilgiye uğrayacaklarını önceden bildirmesini nübüvvetinin delili olduğunu savunmuştur. O, bu hususu şöyle izah etmiştir: Mekke'de bir mucize vuku bulmuştur. Buna göre bir gün Hz. Peygamber Kâmer süresinden bazı ayetler okumuş ve kâfirlerin bozguna uğrayacağını şu ayetlerle ifade etmiştir: “(Ey Mekkeliler!) Sizin kâfirleriniz onlardan daha mı hayırlı? Yoksa sizin için kitaplarda bir berat mı var? Yoksa onlar, “Biz yardımlaşan (güçlü) bir topluluğuz” mu diyorlar? O topluluk yakında (Bedir'de) bozguna uğrayacak ve arkalarını dönüp kaçacaklardır.”³² Kâfirler bu ayet okunduktan sonra sayılarının çok olduğunu, savaş durumunda kendilerini destekleyecek birçok kimşenin bulunduğunu ve savaşla ilgili şartların kendi lehlerinde olduğunu söylemişlerdir. Aslına bakılırsa şartlar gerçekten de o dönemde kâfirlerin lehinedir. Fakat peygamberleri için adetleri değiştiren

³⁰ er-Rûm 30/1-7.

³¹ Kâdî Abdülcebbâr, *Tesbîr*, 1/59-62; Bk. Hayyât, *el-İntisâr*, 28; Cürçânî, *Şerhu'l-mevâkıf*, 8/823.

³² el-Kâmer 54/43-45.

Allah, her şeyi elbette değiştirebilir. Nihayetinde de Hz. Peygamber'in ifade ettiği hususlar aynen gerçekleşmiştir.³³

Öte yandan Kâdî Abdülcebbâr kâfirlerin mallarını inananları Allah yolundan menetmek için harcayacaklarını, bu amaç için savaşacaklarını ve neticede de mağlup olacaklarını Hz. Peygamber'in önceden haber verdiğini ifade etmiştir. Ona göre bu husus da Hz. Peygamber'in mucizelerinden birisidir. Hz. Peygamber, söz konusu haberlerin Allah katından kendisine bildirildiğini ifade etmiştir.³⁴

2.5. Hıristiyanlık Hakkında Bilgiler Verilmesi

Kâdî Abdülcebbâr Hz. Peygamber'in Hıristiyanlık hakkında verdiği bilgilerin risâlet delili olduğunu ifade etmiştir. O, bu hususu şöyle beyan etmiştir: Hz. Peygamber Hıristiyan mezhepleri hakkında bazı bilgiler vermiştir. Buna göre Melkiyye, Ya'kûbiyye ve Nastûriyye'den müteşekkil üç gruba göre "Mesih İsa b. Meryem salih bir kul, nebî ve resul değil de gerçekte bir ilahtır; gökleri, yeri, melekleri, nebileri yaratmıştır; resulleri gönderip onların ellerinde mucizeler yaratmıştır." Yani onlara göre "Mesih Allah'tır." ve "Allah için üçüncüsüdür." Dolayısıyla Hz. Peygamber, Hıristiyanlık hakkında doğru bilgiler nakletmiştir. Aslında Hz. Peygamber ümmiydi; dili, memleketi ve kavmi onlardan farklıydı. Yani onun aktardığı bilgiler ne kitaplardan alınmış ne de onlardan öğrenilmiştir. Zira o dönemde Mekke'de ve Hicâz'da Hıristiyanların buldukları belgeler de yoktu. Hz. Peygamber'in Hıristiyanlık hakkındaki verdiği bilgiler o dönemde duyulmuş, ardından insanlar bu bilgilerin doğruluğunu araştırmış ve söz konusu bilgilerin doğru olduğuna kanaatine varmışlardır. Hz. Muhammed'in (sav) söz konusu bilgilere sahip olması, bu bilgilerin ona Allah tarafından verildiğini kanıtlamaktadır. Bu durum da onun peygamberliğine delildir.³⁵

Kâdî Abdülcebbâr bu konudaki açıklamalarına şöyle devam etmiştir: Hz. Peygamber, "Mesih, Allah'ın kulu ve elçisidir." demiştir. Mesih kendisinden önceki peygamberlerin getirdikleri hususları getirmiştir. O, Allah'a ibadet edilmesini, Allah'ın birlenmesini, ibadetin, kıdemin ve rubûbiyetin yalnızca Allah'a has kılınmasını istemiştir. Ama Hıristiyanlar Mesih'i yalanlamış, getirdiklerini tahrif etmiş, dinini değiştirmiş ve vasiyetleri iptal etmişlerdir. Hz. Peygam-

³³ Kâdî Abdülcebbâr, *Tesbît*, 1/83-84; Bk. Neseî, *Tebîra*, 2/67.

³⁴ el-Enfâl 8/36; Kâdî Abdülcebbâr, *Tesbît*, 2/434.

³⁵ Kâdî Abdülcebbâr, *Tesbît*, 1/91-93; Neseî, *Tebîra*, 2/66.

ber Hıristiyanların doğru yolda olmadıklarını Allah'tan naklederek şöyle ifade etmiştir: “Senden önce gönderdiğimiz elçilerimize sor: *Rahmân'dan başka kulluk edilecek ilâhlar var etmiş miyiz?*”³⁶ Hz. Peygamber Hıristiyanların ayıplarını çok açık bir ifadeyle dile getirmiştir. Hâlbuki akıllı insanlar ve despot krallar dahi bu hususları dile getirmeye cesaret edememişlerdir. İnsanlar daha sonradan bu bilgilerin doğru olduğunu anlamışlardır.³⁷

2.6. Kendisinin Galip Geleceğinin Haber Verilmesi

Kâdî Abdülcebbâr Allah'ın Hz. Peygamber'i muzaffer kılacağını önceden bildirmesinin nübüvvet delili olduğunu şu ifadelerle açıklamıştır: Hz. Peygamber'in tebliğ sürecinde başarılı olması ve devletin sınırlarını genişletmesi bir peygamberlik delili değildir. Allah, Hz. Peygamber'in muzaffer olacağını önceden insanlara haber vermiş ve bu zafer de gerçekleşmiştir. Nitekim Hz. Peygamber Arap, Yahudi, Fars, Hıristiyan ve Rûm hükümdarlarına karşı galip gelmiş ve neticede onlar topraklarını terk etmek zorunda kalmışlardır. Daha sonra onlara karşı deniz seferleri düzenlenmiştir. Ayrıca Rûmlar da Şam, Mısır ve Mağrip topraklarından çıkarılmıştır. Bunun yanı sıra Ermenistan mağlup edilmiş ve cizyeye bağlanmıştır. Öyle ki İslam, Kostantiniyye'ye kadar yayılmıştır. Diğer taraftan büyük ordulara sahip olan Hind ve Sind hükümdarlıkları ile de savaşmış ve onlar da mağlup edilmiştir. Nihayetinde de zafere ulaşan Hz. Peygamber olmuştur. Aslında şartlara bakıldığı zaman Hz. Peygamber'in inkârcılara karşı muzaffer olması mümkün görünmemektedir. Fakat Allah'ın yardımı sayesinde bu zafer gerçekleşmiştir. Bu süreçte Hz. Peygamber yalnızdı, fakirdi, birçok insandan uzak kalmış ve kâfirlerin öfkelerini kendisine çekmiştir. Bu zor şartlar altında dahi kimseden koruma talebinde bulunmamış ve kimseye de sığınmamıştır. Hz. Peygamber'in kendisinin galip geleceğini önceden bildirmesi ve bu galibiyetin vuku bulması, onun peygamberliğini ispat etmektedir.³⁸ Bu noktada Kâdî Abdülcebbâr, Hz. Peygamber'in Allah tarafından korunduğunu ve bu hususun da büyük bir mucize olduğunu savunmuştur. O, bu durumu şöyle beyan etmiştir: Allah “*O'ndan başka (taptıklarınızın hepsinden uzatım). Haydi hepiniz bana tuzak kurun; sonra da bana mühlet vermeyin!*”³⁹ mealindeki ayetle, Hz. Peygamber'in düşmanların hamle-

³⁶ ez-Zuhruf 43/45.

³⁷ Kâdî Abdülcebbâr, *Tesbîr*, 1/121-123.

³⁸ Kâdî Abdülcebbâr, *Tesbîr*, 2/314-315.

³⁹ Hüd 11/55.

lerine karşı korunacağını açıklamıştır. Zikredilen ayet, müşriklerin öfkelerini daha da artırmış ve onları Hz. Peygamber'e kötülük yapma hususunda tahrik etmiştir. Nitekim müşrikler, birçok kez Hz. Peygamber'i öldürme girişiminde bulunmuşlar; fakat bu girişimleri başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Aslında Allah'ın Hz. Peygamber'i koruyacağına dair beyanı, Hz. Musa'nın Firavun'un tuzağından kurtarılmasından daha büyük bir mucizedir. Nitekim Hz. Musa, peygamberlik iddiasından sonra Firavun ile sadece bir yıl bir arada bulunmuştur. Hz. Peygamber ise nübüvvet iddiasından sonra on beş yıl müşriklerin arasında kalmış ve yalnız başına İslam'a davet sürecine devam etmiştir. Neticede Hz. Peygamber'in selamette kalacağını, hüccetinin üstün geleceğini ve dininin bütün dinlere karşı muzaffer olacağını bildirmesi ona ait mucizelerdendir.⁴⁰

Diğer taraftan Kâdî Abdülcebbâr Hz. Peygamber'in bütün dinlerin batıl olduğunu söyleyerek onlara meydan okuduğunu, düşmanların bu durum karşısında aciz kalacaklarını ve kendi dininin galip geleceğini önceden haber verdiğini ifade etmiştir. O, bu hususla ilgili şunları ifade etmiştir: Hz. Peygamber ilk planda Yahudileri, Hıristiyanları, Rûmları, Farşlıları, Mecusileri, Kureys'i, Arapları tekfir etmiş ve onlara karşı tavır koymuştur. Ayrıca Hz. Peygamber onların ilahlarını kınamış ve dinlerinin hak olmadığını beyan etmiştir. O, bu sözleri sarf ederken arkasında hiçbir güç yoktu. Bu sözler, muhataplarını çok fazla rahatsız etmişti. Bu sebeple onlar, Hz. Peygamber'e bazı yasaklar koymaya çalışmışlardır. Buna rağmen Hz. Peygamber galip gelmiştir. Bu noktada Kâdî Abdülcebbâr, ifadelerine şöyle devam etmiştir: Hz. Peygamber'in sözleri gelip geçici bir söz değildi; bilakis ebedileştirildi, yazıya geçirildi ve okunan bir kitap ve tilavet edilen bir Kur'an oldu. İnkârcıların Hz. Peygamber'in sözleri karşısında öfkeleri daha da artmış ve ona düşmanlık konusunda tek safta toplanmışlardır. Onlar kibir, baskı uygulama ve intikam alma konusunda insanların en şiddetlilerindendi. Bu durumda onların dinlerinin hak olmadığını söyleyen, ilahlarını ve babalarını kınayan kimselere karşı susmaları mümkün değildi. Bütün bu süreçte Allah, Hz. Peygamber'i korumuştur. Sadece bu durum dahi onun nübüvvetinin delili olarak kâfidir. Hatta Hz. Peygamber inkârcılara "Siz beni öldüremezsiniz." diyerek onları kendisine karşı kıskırtmış; buna rağmen onlar Hz. Peygamber'e hiçbir zarar verememişlerdir. Hz. Peygamber, Allah'a güvendiği için böyle

⁴⁰ Kâdî Abdülcebbâr, *Tesbîr*, 2/345-346, 359-360.

bir duruş sergilemiştir. Hasılı Hz. Peygamber'in inkârcıların onu öldürmek istemelerine rağmen hayatta kalması ve hadiselerin onun istediği gibi cereyan etmesi, bütün bu olayların Allah tarafından koordine edildiğini göstermektedir. Bu durum da Hz. Peygamber'in risâletini ispat etmektedir.⁴¹

2.7. Hz. Peygamber'e Mekke'ye Geri Döneceğinin Bildirilmesi

Kâdî Abdülcebbâr Allah tarafından Hz. Peygamber'in Mekke'ye geri döneceğinin bildirilmesini mûcize olarak değerlendirmiş ve bu durumu şöyle izah etmiştir: Kur'an'da "*(Resûlüm!) Kur'an'ı (okumayı, tebliğ etmeyi ve ona uymayı) sana farz kılan Allah, elbette seni (yine) bir meâde (Mekke'ye) geri getirecektir.*"⁴² buyrularak Hz. Peygamber'in Mekke'ye tekrar geri döneceği müjdelenmiştir. "Meâd" ile kastedilen kişinin kendi beldesidir. "Meâd" kavramının kullanılması nedeni ise kişinin yeryüzünde dolaştıktan sonra kendi beldesine geri dönmesinden ötürüdür. Hz. Peygamber Mekke'den ayrıldığı vakit bu duruma çok üzülmüştür. Be sebeple Allah ona zafer müjdesi vermiş ve Mekke'ye tekrar döneceğini bildirmiştir. Bu durumun belirtildiği şekilde gerçekleşmesi bir nübüvvet delilidir.⁴³

684 | db

2.8. Yahudiler Hakkında Bildirilen Haberlerin Vuku Bulması

Kâdî Abdülcebbâr "*Yahudilerin ölümü temenni etmeyecekleri*"⁴⁴ nassından hareketle Hz. Peygamber'in nübüvvetini ispatlamaya çalışmıştır. Onun bu konudaki izahı şöyledir: Hz. Peygamber Medine'ye yerleştikten sonra orada yaşayan Yahudileri ve diğer kesimden insanları İslam'a davet etmiştir. Fakat sayı ve güç bakımından Müslümanlardan daha avantajlı bulunan Yahudi önderleri ve onlara tâbi olanlar, Hz. Peygamber'e karşı çıkmışlar ve ona yakınlaşmaya çalışanlara da mâni olmuşlardır. Onlar, insanların Hz. Peygamber'in davetine icabet etmemesi için Evs ve Hazrec'e ve Abdullah b. Selul'e gitmişlerdir. İslam gelmezden önce Evs ve Hazrec, Abdullah b. Selul'ü lider seçmek üzereydi. İslam gelince onların bu girişimleri sonuçsuz kalmıştır. Ayrıca Yahudiler kendi işleri konusunda basiret sahibi olduklarını, cennetin sadece kendilerine mahsus olduğunu

⁴¹ Kâdî Abdülcebbâr, *Tesbit*, 1/5-7.

⁴² el-Kasas 28/85.

⁴³ Kâdî Abdülcebbâr, *Tesbit*, 2/371-372; Bk. Neseî, *Tebşıra*, 2/67.

⁴⁴ el-Bakara 2/94-96.

iddia ediyorlardı. Allah, Hz. Peygamber'e Yahudilerin kendi işleri konusunda kesin bir bilgiye sahip olmadıklarını, Müslümanlardan çok korktuklarını ve onlara "Ölümü temenni ediniz." denildiği takdirde kesinlikle bu teklife yanaşmayacaklarını bildirmiştir. Bu manada şu ayet nâzil olmuştur: "De ki: "Eğer (iddia ettiğiniz gibi) Allah katındaki ahiret yurdu diğer insanlar için değil de yalnız sizinse ve doğru söyleyenler iseniz haydi ölümü temenni edin! Fakat kendi elleriyle önceden yaptıkları işler yüzünden ölümü hiçbir zaman temenni edemezler..."⁴⁵ Hz. Peygamber zikredilen sözlerin Allah'a ait olduğunu açıkça ifade etmiş ve onların ölümü temenni etmeyeceklerini önceden haber vermiştir. Kâdî Abdülcebbâr "onların ölümü temenni etmeyecekleri" ifadesinin "Bu Kur'an'ın mislini getiremezsiniz." ifadesinden daha şaşırtıcı olduğunu belirtmiştir. Neticede Yahudiler, Hz. Peygamber'e karşı şiddetli düşmanlık beslemelerine rağmen ölümü temenni etmemişlerdir. Bütün bu ifadelerden sonra Kâdî Abdülcebbâr, akıllı bir insanın zikredilen ayetler üzerinde düşündüğü takdirde Hz. Peygamber'in nübüvvetine iman edeceğini ifade etmiştir.⁴⁶

db | 685

Diğer taraftan Kâdî Abdülcebbâr Yahudilerin Müslümanların karşısında mağlup olacağına dair Hz. Peygamber'in önceden verdiği haberlerin bir risâlet delili olduğunu ifade etmiştir. Onun bu konudaki değerlendirmeleri şu şekildedir: Hz. Peygamber Yahudilerden çok az kimsenin kendisine iman edeceğini ifade etmiştir.⁴⁷ Bu bağlamda Hz. Peygamber Müslümanlara Yahudiler hakkında şöyle demiştir: "Onlar size eziyetten başka bir zarar veremezler. Eğer sizinle savaşmaya kalkışsalar, size arkalarını dönüp kaçarlar, sonra da bir destek görmezler."⁴⁸ Nitekim Yahudiler Kaynukâ gününde Hz. Peygamber ile savaşmışlar ve mağlup olmuşlardır. Keza Benû Nadir gününde bir daha Müslümanlarla savaşmışlar ve yine mağlup olmuşlardır. Onlar, Benû Kureyza gününde de Müslümanlarla savaşmışlar ve neticede Sa'd b. Mu'âz'ın hükmüne boyun eğmişlerdir. Ayrıca Hayber gününde de Müslümanlarla savaşmışlar, fakat o savaşta da yenilmişlerdir. Hz. Peygamber, bütün bu hadiseler vuku bulmadan önce Yahudilerin mağlup olacağını önceden bildirmiştir. Hâlbuki Yahudiler çok güçlüydü, atları, silahları ve kaleleri vardı.

⁴⁵ el-Bakara 2/94-96; Bk. el-Cum'a 62/6-7.

⁴⁶ Kâdî Abdülcebbâr, *Tesbîr*, 2/411-413; Bk. Hayyât, *el-İntisâr*, 28; Neseî, *Tebîr*, 2/68.

⁴⁷ Âl-i İmrân 3/110-112.

⁴⁸ Âl-i İmrân 3/111.

Netice olarak zikredilen haberlerin gaybî bilen Allah'ın haberleri olduğu anlaşılmaktadır.⁴⁹

2.9. Kurulan Tuzağın Önceden Haber Verilmesi

Kâdî Abdülcebbâr Hz. Peygamber'in kendisine yönelik kurulan tuzağı önceden bildirdiğini açıklamış ve bu durumun bir peygamberlik delili olduğunu şu ifadelerle izah etmiştir: Hz. Peygamber bir gün Ebû Bekir ve Ömer ile beraber Yahudilerin yanına gitmiştir. Yahudiler, Hz. Peygamber ve arkadaşları gelmeden önce onlara yönelik bir tuzak hazırlayarak orada bulunan tepeye bir adam göndermişler ve onlar gelince üzerlerine bir kaya parçası bırakmasını istemişlerdir. Allah, Yahudilerin gönderdiği adam tam tepeye ulaştığı vakit Hz. Peygamber'i uyarmış; o da hemen Ömer ve Ebû Bekir'i uyararak buldukları yerden kalkmalarını istemiştir. Bu durumu gören Yahudiler, büyük bir şaşkınlık içinde kalmışlardır. Kâdî Abdülcebbâr, bu açıklamadan sonra Allah'ın onlara nimetini hatırlatan şu ayete yer vermiştir: *“Ey iman edenler! Allah'ın size olan nimetini hatırlayın. Hani bir topluluk size el uzatmaya (tecavüze) kalkışmıştı da Allah onların ellerini sizden çekmişti. Allah'a karşı gelmekten sakının...”*⁵⁰ Netice olarak Hz. Peygamber'in kendisine kurulan tuzağı önceden bildirmesi risâlet delilidir.⁵¹

686 | db

2.10. Münafıkların Pişmanlık Duyacaklarının Haber Verilmesi

Kâdî Abdülcebbâr Hz. Peygamber'in münafıkların Yahudileri dost edinmelerinden ötürü pişmanlık duyacaklarını önceden bildirmesinin nübüvvet delili olduğunu savunmuştur. Onun bu konudaki değerlendirmesi şöyledir: Bir grup münafık Yahudilere yaklaşmış ve onlarla dostluk kurmuştur. Münafıklar kurdukları bu dostluktan ötürü uyarıldıkları vakit “doğru yolda olduklarını ve akıllı herkesin aynı tavrı sergileyeceğini, onlardan gelebilecek bir beladan emin olmadıklarını ve onların güç sahibi olduklarını” ifade etmişlerdir. Bu konuda Allah şöyle buyurmuştur: *“Ey inananlar! Yahudi ve Hıristiyanları dost edinmeyin. Onlar birbirlerinin dostlarıdır.”*

⁴⁹ Kâdî Abdülcebbâr, *Tesbît*, 2/434-435; Kâdî Abdülcebbâr, *Tesbîti Delâili'n-Nübüvve*. çev. M. Şerif Eroğlu-Ömer Aydın (İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, 2017), 796-798.

⁵⁰ el-Mâide 5/11.

⁵¹ Kâdî Abdülcebbâr, *Tesbît*, 2/415.

*Sizden kim onları dost edinirse, kuşkusuz o da onlardandır. Şüphesiz Allah, zalimler topluluğunu doğruya iletmez.*⁵² Ayette, kâfirlerin dost edinildiği takdirde küfür bakımından onlarla aynı konumda olunacağı ifade edilmiştir. Ayetin devamında şöyle buyrulmuştur: *“İşte kalplerinde bir hastalık bulunanların, “Başımıza bir felaketin gelmesinden korkuyoruz.” diyerek onların arasında koşup durduklarını görürsün. Ama Allah, yakın bir fetih veya katından bir emir getirir ve onlar içlerinde gizledikleri şeye pişman olurlar.*⁵³ Ayette geçen “fetih” ile kastedilen Allah’ın elçisine yardımda bulunması ve onu Yahudilere karşı muzaffer kılmasıdır. Nitekim Allah elçisine böyle bir vaatte bulunmuş ve sonrasında bu vadini gerçekleştirmiştir. Münafıklar da Hz. Peygamber’in bildirdiği gibi Yahudileri dost edinmelerinden ötürü daha sonradan pişmanlık duymuşlardır. Belirtilen bu hadisede, birçok işaret ve gaybî haber bulunmaktadır.⁵⁴

2.11. Ridde Olaylarının Bastırılacağıın Önceden Bildirilmesi

Kâdî Abdülcebbâr Hz. Peygamber’in ridde olaylarına ilişkin verdiği bilgilerin nübüvvet delili olduğunu savunmuştur. O bu hususu şöyle beyan etmiştir: *“Ey iman edenler! Sizden kim dininden dönerse, (bilin ki) Allah onların yerine öyle bir topluluk getirir ki, Allah onları sever, onlar da Allah’ı severler. Onlar mü’minlere karşı alçak gönüllü, kâfirlere karşı güçlü ve onurludurlar. Allah yolunda cihad ederler...”*⁵⁵ mealindeki ayette birçok gaybî haber vardır. Hz. Peygamber’in vefatını müteakip birçok kabile dinden dönmüştür. O, belirtilen ayetle irtidad edenlerin yerine Allah’ın onlara karşı muzaffer olacak kimseleri getireceğini haber vermiştir. Ridde hadiseleri belirtildiği şekilde vuku bulmuş ve Hz. Ebû Bekir dinden dönen bu kimselerle savaşmış, ensar ve muhacirleri onların üzerine göndermiştir. Sonuçta Hz. Peygamber’in ifade ettiği gibi irtidad edenler savaşta mağlup olmuş ve izzet Müslümanların olmuştur. Bu hadise Hz. Peygamber’in risâletini ispat ettiği gibi Hz. Ebû Bekir’in imâmetinin de hak olduğunu ortaya koymaktadır.⁵⁶

⁵² el-Mâide 5/51.

⁵³ el-Mâide 5/52.

⁵⁴ Kâdî Abdülcebbâr, *Tesbît*, 2/415-416.

⁵⁵ el-Mâide 5/54.

⁵⁶ Kâdî Abdülcebbâr, *Tesbît*, 2/417.

2.12. Uhud Savaşı ile İlgili Önceden Bazı Haberlerin Verilmesi

Kâdî Abdülcebbâr Uhud Savaşı ile ilgili Hz. Peygamber'in önceden bildirdiği haberleri nübüvvet delili olarak değerlendirmiştir. Onun bu konudaki beyanı şöyledir: Kureyş ve Araplar Bedir Savaşı'nın intikamını almak için üç bin kişilik bir grupla yola çıkmışlardır. Bu haberi alan Müslümanlar da Hz. Peygamber'in öncülüğünde yedi yüz kişiyle Medine'nin dışında düşmanları karşılamak için yola çıkmışlardır. Müslümanların arasında bazı münafıklar da bulunuyordu. Hz. Peygamber, Uhud meydanında Müslümanlara, "Şüphesiz siz onları hezimete uğratacaksınız." demiştir. Müslümanlar sayı olarak az, fakir ve baskı altında olmalarına rağmen büyük bir cesaret sergilemişlerdir. Nihayetinde Hz. Peygamber'in ifade ettiği gibi müşrikler savaşta mağlup olmuşlardır. Bu mağlubiyeti Hz. Peygamber'in önceden haber vermesi, onun nübüvvetini ispat etmektedir.⁵⁷

688 | db

2.13. Kâbe'nin Anahtarının Alınacağına Dair Haber Vermesi

Kâdî Abdülcebbâr Hz. Peygamber'in Kâbe'nin anahtarını alacağını önceden haber vermesini peygamberlik delili olarak değerlendirmiştir. Onun bu konudaki açıklamaları şu şekildedir: Hz. Peygamber hicretten önce Mekke'deyken bir gün Kâbe'ye girmek istemiştir. Osman b. Ebî Talha el-Abderî Hz. Peygamber'in Kâbe'ye girmesine mâni olmuştur. Bunun üzerine Hz. Peygamber "Ey Osman! Yapma! Kâbe'nin anahtarı bir gün benim elimde olacak ve onu istediğim yere bırakacağım!" demiştir. Osman, Kureyş o günde zayıf mı olacak diye sorunca Hz. Peygamber, onların o günlerde güçlü olacağını ifade etmiştir. Hz. Peygamber'in ifade ettiği gibi daha sonradan Kâbe'nin anahtarı kendi eline geçmiştir. Onun bu hususu önceden bildirmesi nübüvvetini ispat etmektedir.⁵⁸

2.14. Müslümanların Yeryüzüne Hâkim Olacaklarının Haber Verilmesi

Kâdî Abdülcebbâr Hz. Peygamber'in Müslümanların yeryüzüne hâkim olacaklarına dair verdiği haberi nübüvvet delili olarak değer-

⁵⁷ Kâdî Abdülcebbâr, *Tesbîr*, 2/420-421.

⁵⁸ Kâdî Abdülcebbâr, *Tesbîr*, 2/437-438.

lendirmiştir. Onun bu konudaki izahı şöyledir: Hz. Peygamber ilk davet sürecinde ashabıyla beraber henüz güçsüz oldukları dönemde davasının güçleneceğini, Müslümanların yeryüzüne hâkim olacaklarını, şanınin yüceleceğini, diğer toplulukların kendisine karşı güç birliği oluşturacağını, söz konusu kimselerin kendilerine saldıracaklarını, kendi ashabının bu durum karşısında sebat edeceğini, korkularının giderileceğini ayrıca ibadeti sadece Allah'a has kılacaklarını ve Allah'a hiçbir şeyi şirk koşmayacaklarını daha önceden bildirmiştir. Müslümanların şartları göz önüne alındığında onların mağlup olacakları düşünülebilir. Bu bağlamda Ahzâb ve Hendek gazvesi hakkında Allah şöyle buyurmuştur: “Allah, içinizden, iman edip de salih ameller işleyenlere, kendilerinden önce geçenleri egemen kıldığı gibi onları da yeryüzünde mutlaka egemen kılacaktır...”⁵⁹ O dönemde Araplar ve Yahudiler bazı gruplar oluşturmuş ve Medine etrafındakilere ihanet etmişlerdi. Bu aşamada Müslümanlar ölüm tehlikesiyle karşı karşıya kalmış ve onları büyük bir korku sarmıştı. Müslümanların Yahudi ve münafık nüfusunun kalabalık olduğu Medine’den başka gidebilecekleri bir yer de yoktu. Bu ağır şartlara rağmen Allah, Müslümanları galip kılmış, hükümrân yapmış ve onların korkularını giderip onlara güven duygusu vermiştir. Nitekim “...Onlar için hoşnut ve razı olduğu dinlerini iyice yerleştireceğine, yaşadıkları korkuların ardından kendilerini mutlaka emniyete kavuşturacağına dair vaatte bulunmuştur...”⁶⁰ mealindeki ayette bu husus açıkça ifade edilmiştir. Belirtilen bu hadisede birçok gaybî haber bulunmaktadır. Neticede Hz. Peygamber’in belirttiği hususların vuku bulması, risâletini ispat etmektedir.⁶¹

Bunların dışında Kâdî Abdülcebbâr Hz. Peygamber’in Mudar kabilesine yönelik yaptığı bedduanın kabul olmasını da bir peygamberlik delili olarak değerlendirmiştir. O, bu durumu şöyle izah etmektedir: Mudar kabilesi Hz. Peygamber’e iman etmeyip bazı sahabilere işkence yapınca Hz. Peygamber onlara yönelik şu bedduayı etmiştir: “Allahım Mudar’a karşı şiddetini artır ve Yusuf kavmine gönderdiğin -kıtık- yılların bir benzerini onların üzerlerine de gönder.” Hz. Peygamber’in bu bedduasından sonra yağmurlar kesilmiş, bitkiler tamamen kurumuş ve hayvanlar ölmüştür. Daha

⁵⁹ Nûr 24/55.

⁶⁰ Nûr 24/55.

⁶¹ Kâdî Abdülcebbâr, *Tesbîr*, 2/446-448; Bk. Hayyât, *el-İntisâr*, 28; Neseî, *Tebîr*, 2/68.

sonradan Hz. Peygamber'in duasıyla onlardan azap kalkmış ve kıtlık sona ermiştir.⁶²

3. Hissî Mûcizeler

Tabiatla alakalı olmaları hasebiyle kevnî mûcizeler olarak da adlandırılan hissî mûcizeler, insanların duyularına hitap eden ve tabiat kanunlarını değiştiren ilâhi fiillerdir.⁶³ Bu tür mûcizeler inanmak isteyenlerin imanını kuvvetlendirir; inanmak istemeyen kimselerin de inkârını artırır. Hissî mûcizeler yalnızca peygamberin hayatta olduğu dönemi ve mekânı kapsar. Hz. Sâlih'in dişi devesi, Hz. Musa'nın asâsının yılanı dönüşmesi, Hz. İsa'nın kuş şekline çevirdiği çamuru canlandırması ve ölüleri diriltmesi hissî mûcizelere birer örnek olarak verilebilir.⁶⁴ Bu noktada şunu belirtmek gerekir ki Mu'tezilî kelâmcılar nübüvvetin ispatında aklî ve haberî mûcizelere yer verirken ağırlıklı olarak hissî mûcizelere ilişkin rivayetleri nübüvvet delili olarak kabul etmemişlerdir. Buna karşılık Kâdî Abdülcebbar bazı hissî mûcizelerin Hz. Peygamber'in nübüvvetini ispat ettiğini savunmuştur.⁶⁵ Aşağıda bunları maddeler halinde inceleyelim.

690 | db

3.1. İsrâ Hadisesi

İsrâ hadisesi, İslam tarihinde üzerinde en çok tartışmanın yapıldığı mevzulardan birisidir. İsrâ, Hz. Peygamber'in miraç sırasında Mescid-i Harâm'dan Mescid-i Aksâ'ya intikalini ifade eden terimdir. Miraç ise terim olarak Hz. Peygamber'in göğe yükselişini ve Allah katına ulaşmasını ifade eder. Bu hadise, Mescid-i Harâm'dan Mescid-i Aksâ'ya gidilmesi ve oradan da yükseklerle çıkılması olarak açıklandığı için çalışmalarda daha çok "İsrâ ve miraç" şeklinde geçer. İslam kaynaklarında ağırlıklı olarak miraç olayının iki merhalede meydana geldiği ifade edilir. Birinci merhalede Hz. Peygamber bir gecede Mescid-i Harâm'dan Mescid-i Aksâ'ya yolculuk yapmış; ikinci merhalede ise oradan göklere yükselmiştir. Bu ayrımın temel gerekçesi ise her iki terimin nasslarda zikredilmesinden ötürüdür. İsrâ, Kur'an'da mâzî sîğasıyla kullanılmış ve bir sureye ad olmuş-

⁶² Kâdî Abdülcebbar, *Tesbîr*, 1/80-82.

⁶³ el-Mü'min 40/78.

⁶⁴ Halil İbrahim Bulut, *Nübüvvetin İspatında Mûcize* (Ankara: Araştırma Yayınları, 2016), 36.

⁶⁵ Bk. Abdülkâhir el-Bağdâdî, *el-Fark beyne'l-firak*, thk. M. O. el-Haş (Kahire: b.y., ts.), 119-120; Câhiz, "Huvecü'n-nübüvve", 3/266-269; Ebû'l-Kâsım el-Belhî el-Ka'bi, *Kitâbü'l-makâlât*, thk. Hüseyin Hansu vd. (İstanbul: Kuramer Yayınları, 2018), 290; Kâdî Abdülcebbar, *Muğni*, 16/152.

tur.⁶⁶ Miraç kelimesi ise Kur'an'da geçmemekle birlikte çoğul şekli olan "meâric", "yükselme dereceleri" anlamında Allah'a nispet edilmiştir.⁶⁷

İsrâ olayının anlatıldığı ayette Hz. Peygamber'in Mescid-i Harâm'dan Mescid-i Aksâ'ya götürüldüğü ifade edilmiştir.⁶⁸ Bu hadisenin teferruatıyla ilgili bilgi Kur'an'da yer almamaktadır. Hadis kaynakları ile siyer ve delâil kitaplarında isrâ ve miraç ile ilgili birçok rivayet mevcuttur. Buhârî ve Müslim'de yer alan rivayetlerin ortak noktalarına göre olay kısaca şu şekilde vuku bulmuştur: Bir gece Hz. Peygamber, Kâbe'de Hicr denilen mekândayken Cebrâil gelmiş ve onun göğsünü açmış, göğsünü zemzemle yıkadıktan sonra içine iman ve hikmet doldurup kapatmıştır. Ardından Cebrail, Burak adlı bineğe onu bindirip Beytülmakdis'e götürmüştür. Hz. Peygamber Mescid-i Aksâ'da iki rekat namaz kılıp dışarı çıkmış ve ardından binek onu alıp dünya semasına yükseltmiştir. Semaların her birinde sırasıyla Âdem, İsa, Yûsuf, İdrîs, Hârûn, Musa, İbrâhim peygamberlerle görüşmüş ve en sonunda Allah'ın huzuruna çıkarılmıştır.⁶⁹ Miraç hadisesinin Kur'an'da yer almaması ve konuyla ilgili hadislerde yer alan bazı çelişkiler nedeniyle farklı görüşler öne sürülmüştür.

Kâdî Abdülcebbâr'a göre isrâ hadisesi Hz. Muhammed'in (sav) peygamberliğini ispatlayan önemli bir delildir; hatta bu hadise Hz. Muhammed'in peygamberliğinin ispatı için tek başına yeterlidir. O, isrâ hadisesi ile ilgili şu bilgileri aktarır: Hz. Peygamber bir gece Mescid-i Harâm'dan Mescid-i Aksâ'ya götürülmüş ve aynı gece Mekke'ye geri getirilmiştir. Hz. Peygamber, bu olayı yakınlarına anlatınca Ümmü Hâni hadiseyi hiç kimseye aktarmamasını, aksi halde insanların kendisini yalanlayacağını ifade etmiştir. Buna cevaben Hz. Peygamber "Rabbim bu olayı insanlara aktarmamı istedi. Ebû Bekir şüphesiz beni tasdik eder ve bana şahadet eder." demiştir. Ardından Hz. Peygamber isrâ hadisesini Kureyş'e aktarmıştır. Onlar da bu olayın doğru olmadığını düşünerek insanların Hz. Pey-

⁶⁶ el-İsrâ 17/1.

⁶⁷ el-Meâric 70/3; Muhammed Fuâd Abdülbâkî, *el-Mu'cemü'l-müfehres li elfâzi'l-Kur'âni'l-Kerîm* (Kahire: Dâru'l-Kütübi'l-Mısriyye, ts.), "arc" md.

⁶⁸ el-İsrâ 17/1.

⁶⁹ Ebû Abdullah Muhammed b. İsmâil el-Buhârî, *el-Câmi'u's-sahih*, thk. Sıdkî el-Attâr (Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1352), "Salât", 1; "Tevhid", 37; Salih Sabri Yavuz, "Mi'rac", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2005), 30/132.

gamber'e tavır alacağını düşünmüşler ve hemen Hz. Ebû Bekir'in tepkisini öğrenmek için ona bu olayı aktarmışlardır.⁷⁰

Kâdî Abdülcebbâr bu açıklamasının ardından şunları aktarır: Toplum nezdinde saygın bir konuma sahip olan Hz. Ebû Bekir'in İslam'a büyük hizmetlerinden dolayı müşrikler ona zarar vermeye çalışıyorlar ve onu Hz. Peygamber'den uzaklaştırmanın hesabını yapıyorlardı. Bu bağlamda müşrikler Ebû Bekir'e gelmiş ve peygamberin çok büyük bir yalan söylediğini ifade ederek ilgili hadiseyi aktarmışlardır. Ebû Bekir, tereddütsüz Hz. Peygamber'i tasdik etmiştir. Buna karşılık müşrikler peygamberin sözlerinin doğru olmadığını, zira bir kervanın oraya gidiş gelişinin iki ay zaman alacağını söylemişlerdir. Ebû Bekir ise onlara "Muhammed bana gökyüzünden yeryüzüne bir anda haber geldiğini söylüyor, ben de ona iman ediyorum. Hâlbuki gökyüzü ile yeryüzü arasındaki mesafe Beytü'l-Makdis ile Mekke arasındaki mesafeden daha uzundur." şeklinde cevap vermiştir. Sonrasında müşriklerle beraber Hz. Peygamber'e gitmiştir.⁷¹

692 | db

Hz. Ebû Bekir Hz. Peygamber'e bir gecede Beytü'l-Makdis'e gitmiş olduğunu doğru olup olmadığını sorunca o da isrâ hadisesinin vuku bulunduğunu bildirmiştir. Ardından Hz. Peygamber, Beytü'l-Makdis'te namaz kıldığını, oraya nasıl girip çıktığını anlatmış ve ayrıca mescid hakkında bilgiler vermiştir. Hz. Ebû Bekir Hz. Peygamber'in doğru söylediğini vurgulamak için müşriklere "Duydunuz mu?" demiştir. Bunun üzerine Kureyş, Hz. Peygamber'e "Bizim Şam'a giden bir kervanımız var. Bu kervandan da bize bahseder misin?" demiştir. Bu suale Hz. Peygamber "Evet! Giderken falan mevkiye onların yanından geçtim. Beni taşıyan bineğin sesinden ötürü onların bir devesi kaçtı. Deveyi bulmalarına yardımcı oldum ve ben dönerken ise onlar uyuyorlardı. Ayrıca orada üstü örtülmüş bir su kabı vardı; bineğimden inerek o su kabından içtim ve tekrar kabın üstünü örttüm. Sizin bu kervanınız şu vadiden buraya dönecek ve şu gün güneşin doğuş vakti sizlere ulaşacaktır. Kervanın önünde boz bir deve ve üzerinde de biri siyah diğeri siyah-beyaz renkte olmak üzere iki çuval mevcuttur." şeklinde karşılık vermiştir. Bunun üzerine Kureyş durumu araştırmıştır. Kervan gerçekten de Hz. Peygamber'in dediği gibi güneşin doğuşuna yakın bir vakitte gelmiş ve gelen kervanın önünde boz bir deve ve üzerinde de iki ayrı renkte çuval bulunmak-

⁷⁰ Kâdî Abdülcebbâr, *Tesbît*, 1/46-47.

⁷¹ Kâdî Abdülcebbâr, *Tesbît*, 1/46-47.

taydı. Kureyş ayrıca kervanda bulunanlara korkudan kaçan deveyi ve su kabını sormuş, onlar da Hz. Peygamber'in bahsettiği hususların doğruluğunu tasdik etmişlerdir.⁷²

Kâdî Abdülcebbâr'a göre isrâ hadisesi kendi içinde birçok mûcizeyi barındırmaktadır. Hz. Peygamber'in bir gecede Mescid-i Haram'dan Mescid-i Aksa'ya gidip gelmesi, söz konusu kervanın ne zaman ve nereden döneceğini haber vermesi bu mûcizelerden bazılarıdır. O, peygamberliği ispat ederken bu hadiseyi delil olarak kullanmıştır. Kureyş de bu hadiseyi işitmiştir. Kureyş, Beytü'l-Makdis'e yürüyerek gitmenin iki ay süreceğini, oraya bir gecede nasıl gidildiğini, bunun ispatı için peygamberin bir kanıt sunması gerektiğini, Şam'a giden kervanı sorarak onu yoklamaları, ardından Hz. Peygamber'in kervanın geleceğini söylediği vakitte o mekâna gidip durumu araştırmaları ve kervandakilere bazı sorular sormaları Kureyş'in meseleyi ne kadar önemseydiğini ortaya koymaktadır. Kâdî Abdülcebbâr'a göre Hz. Peygamber'in Rabbine nispetle isrâ ayetlerini getirmesi ve bu konuyu herkese anlatması bu delilin ispatlanabilir olmasını gerektirmektedir. Nitekim konuyu detaylı bir şekilde araştıranlar, isrâ hadisesinin gerçekliğini yakını bilgi ile bilecektir.⁷³

3.2. Ayın Yarılması (İnşikâku'l-Kamer)

“Ayın yarılması” hadisesi, üzerinde çokça tartışmaların yapıldığı bir mevzudur.⁷⁴ İnşikâku'l-kamer sözlükte “parçalanmak, bölünmek” anlamındaki “inşikâk” ile “ay” anlamına gelen “kamer” kelimelerinden oluşan bir kavramdır ve “ayın iki parçaya ayrılması” anlamına gelmektedir. İnşikâku'l-kamer tabiri, Kur'an'da “*Kıyamet yaklaştı ve ay yarıldı. Onlar bir mûcize görseler yüz çevirirler ve “Süregelen bir sihirdir” derler.*”⁷⁵ mealindeki ayette yer almaktadır. Bu ayetin nüzul sebebi olarak Mekkeliler'in Hz. Peygamber'den bir

⁷² Kâdî Abdülcebbâr, *Tesbît*, 1/47-48; Kâdî Abdülcebbâr, *Tesbît*, çev. M. Şerif Eroğlu-Ömer Aydın, 114-116.

⁷³ Kâdî Abdülcebbâr, *Tesbît*, 1/48-50.

⁷⁴ Ebu'l-Leys Nasr b. Muhammed es-Semerkandî, *Tefsiru's-Semerkandî el-musemma bahru'l-ülüm*, nşr. Ali Muhammed Muavvid vd. (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1993), 3/297; Ebû Hâmid el-Gazzâlî, *el-İktisâd fi'l-itikâd*, nşr. Hüseyin Atay-İbrahim Agah Çubukçu (Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1962), 207; Sâbûnî, *el-Bidâye*, 106; Cürcânî, *Şerhu'l-mevâkıf*, 8/280-281; Abdüllatif Harpûti, *Tenkîhu'l-kelem fi akâidi ehli'l-İslâm* (İstanbul: Necm-i İstikbal Matbaası, 1911), 293; Ahmet Subhi, *Fi ilmi'l-kelem* (Beyrut: Dâru'n-Nehzati'l-Arabiyye, 1985), 1/229-231; İlyas Çelebi, *İtikadi Açından Uzak ve Yakın Gelecekle İlgili Haberler* (İstanbul: Kitapevi Yayınları, 1996), 152-181.

⁷⁵ el-Kamer 54/1.

mûcize ortaya koymasını istemeleri gösterilmektedir.⁷⁶ Buna göre bir gün Hz. Peygamber Mina'dayken inkârcıların mûcize talebi üzerine, onun bir işareti ile ay ikiye bölünmüş, ayın yarısı bir dağın diğer yarısı da başka bir dağın üzerine ayrılmış, sonrasında ise ay tekrar eski haline dönmüştür. Buna şahitlik eden inkârcılar hadisenin sihirden ibaret olduğunu iddia etmişlerdir.⁷⁷ Müfessirlerin büyük çoğunluğu ayeti hakiki anlamda ele almış ve ayette ayın ikiye yarılmasından bahsedildiğini ifade etmişlerdir.⁷⁸ Hasan-ı Basrî ve Atâ b. Ebû Rebâh'tan nakledilen bir rivayete göre ise ayet ileriki zamanda ayın yarılacağını haber vermektedir. Bunun yanında ayın yarılmasına "ayın doğması ile karanlığın dağılması, her şeyin açık ve belirgin hale gelmesi" gibi mecazi manalar verenler de olmuştur.⁷⁹ Konuyla ilgili olarak başta Buhârî ve Müslim olmak üzere farklı hadis eserlerinde birçok rivayet bulunmaktadır.⁸⁰

Kâdî Abdülcebbar söz konusu ayette geçen "Ay yarıldı." ifadesini zahirî anlamda ele almış ve bu hadisenin Hz. Peygamber'in risâlet delili olduğunu beyan etmiştir. O "ayın yarılması" olayını şöyle anlatmıştır: Hz. Peygamber dolunaylı bir gecede Mekke'de bazı sahabilerle yürüyüş yapıyordu. Yolda rastladıkları müşrik bir grup Hz. Peygamber'e şöyle demiştir: "Ey Muhammed eğer iddia ettiğin gibi sen Allah'ın elçisiysen Rabbinden talep et de şu ayı ikiye bölsün!" Bunun üzerine Hz. Peygamber Allah'tan talepte bulunmuş ve ay ikiye ayrılmıştır. Hadiseye şahitlik eden müşrikler bu olayın sihirden ibaret olduğunu ve peygamberin sihrinin yeryüzünden gökyüzüne ulaştığını söylemişlerdir. Kâdî Abdülcebbar'a göre yaşanan bu hadise, Hz. Peygamber'in nübüvvetinin en büyük delillerindendir.⁸¹ Bu noktada Kâdî Abdülcebbar Nazzâm'ın "Eğer ay yarılmış olsaydı, batı ve doğu halkları da bunu bilirdi. Bu olay kıyamet esnasında gerçekleşecektir ve kıyametin alametlerindendir." iddiasını

⁷⁶ Bk. Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr et-Taberî, *Câmiu'l-beyân an tevîli âyi'l-Kur'ân* (Kahire: Dâru'l-Hadîs, 2010), 10/494; Ebû's-Senâ Şihâbüddîn Mahmud el-Âlûsî, *Rûhu'l-meânî fî tefsîri'l-Kur'ânî'l-Azîm ve's-sebi'l-mesânî* (Kahire: Dâru'l-Hadîs, 2005), 27/100; Ebû'l-Hasen Ali b. Muhammed b. Habîb Mâverdî, *en-Nüket ve'l-uyûn* (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, ts.), 5/409.

⁷⁷ Ebû'l-Fida İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye* (Kahire: Dâru'l-Kalem, 1994), 3/166.

⁷⁸ Taberî, *Câmiu'l-beyân*, 10/494; Mahmûd b. Ömer b. Muhammed ez-Zemaşşerî, *Tefsîru'l-keşşâf* (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2009), 4/420-421; Fahrüddîn Muhammed b. Ömer b. Hüseyin er-Râzî, *Mefâtihu'l-gayb* (Mısır: b.y., ts.), 24/28.

⁷⁹ Semerkandî, *Tefsîru's-Semerkandî*, 3/297; Mâverdî, *en-Nüket ve'l-uyûn*, 5/40; İlyas Çelebi, "İnşikâku'l-Kamer", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2000), 22/343-344.

⁸⁰ Buhârî, "Menâkıb", 27; "Menâkıbü'l-ensâr", 36; Müslim, "Sıfâtü'l-münâfikîn", 44-45.

⁸¹ Kâdî Abdülcebbar, *Tesbî*, 1/55-56; Bk. Cürcânî, *Şerhu'l-mevâkıf*, 8/280-281.

şöyle yanıtlamıştır: Biz bu hususu zorunlu olarak değil de delille biliyoruz. Kim istidlalde bulunursa bu hadiseyi çözümler. İstidlalde bulunmayan kimse yanılır ve de Nazzâm gibi hataya düşer. Aslında Hz. Peygamber bu olayı Müslümanlara ve müşriklere delil olarak sunmuş ve onlara Kamer suresinden ayetler okumuştur. Onun, dost ve düşmanlarına karşı ihtiyaç duyulmayacak bir şeyi delil olarak sunması mümkün değildir.⁸²

Kâdî Abdülcebbâr'a göre Nazzâm'ın hatalı olduğunu ortaya koyan hususlardan birisi de şudur: “Saat yaklaştı ve ay yarıldı. Onlar bir mucize görseler yüz çevirirler ve “Süregelen bir sihirdir” derler.”⁸³ mealindeki ayette Allah “Saat yaklaştı.” ifadesiyle geçmiş zamanda vuku bulan bir hadiseden bahsetmiştir. Ayetin devamında Allah “Ay yarıldı.” diyerek yine geçmiş zamanda gerçekleşen bir olayı belirtmiştir. Yani ifadeler arasında bir zaman uyumu vardır. Şayet Nazzâm'ın iddiası doğru olsaydı, Allah “Saat ve ayın yarılması yaklaştı veya ay yarılacak.” derdi. Yani “Ay yarıldı.” ifadesi, olayın geçmiş zamanda vuku bulduğunu gösterir. Daha sonraki ayetler de önceki ayetlerle uyumludur.⁸⁴ Neticede ayette Allah, görülen bir mucizeden ve sabit bir hüccetten haber vermiştir. Ayetin devamında gelen “*Andolsun, onlara (kendilerini şirkten ve bozulmalardan) caydırıp vazgeçirtecek nice haberler geldi. Bunlar son derece hikmetli haberlerdir; ama uyarılar işe yaramıyor.*”⁸⁵ mealindeki ayet de gerçekleşmiş bir hadiseden bahsedildiğinin diğer delilidir. Ayette ifade edilen şiddetli uyarı ve kınama da gerçekleşmiş bir işten bahsedildiğini ortaya koymaktadır. Aslında kıyamet esnasında gerçekleşecek hadise mükelleflere yönelik bir hüccet olamaz. O anda teklif ortadan kalktığı için mükellefler düşünmeyi terk ettiklerinden ötürü kınanamazlar.⁸⁶

Kâdî Abdülcebbâr Nazzâm'ın “Ayın yarılması mucizesini neden herkes müşahade etmedi?” sorusunu şöyle yanıtlar: Bu mucizeyi bütün insanların görmesi şarttır denemez. Çünkü insanlar belirli bir saatte bu mucizeyi görmek için randevulaşmış değillerdi. Yani insanlar da bu olaydan habersizlerdi, hadise de gece saatlerinde vuku buldu. Bu sebeple de bütün insanlar tarafından ayın yarılması olayı müşahade edilemedi. Diğer taraftan sahabenin bu hadiseyi kendi

⁸² Kâdî Abdülcebbâr, *Tesbîr*, 1/56-57.

⁸³ el-Kamer 54/1-2.

⁸⁴ el-Kamer 54/2.

⁸⁵ el-Kamer 54/4-5.

⁸⁶ Kâdî Abdülcebbâr, *Tesbîr*, 1/56-57.

aralarında konuşması ve birbirlerine anlatması ayın yarılması hadisesinin vuku bulunduğunu gösteren diğer delildir. Onlar bu hadisenin gerçekliği konusunda hiçbir kuşku duymamışlardır. Aksine bu olayın hakikati konusunda icmâ etmişlerdir. Bu hadiseyi Ali b. Ebî Tâlib, Abdullah b. Me'sud, Cübeyr b. Mut'im, İbn Ömer, İbn Abbâs ve Enes B. Mâlik de rivayet etmiştir. Huzeyfe b. el-Yemân da Medâin'deki bir konuşmasında bu olaydan bahsetmiştir. Orada bulunan insanlar da "Beş şey vuku buldu: Rûm, ay, duhân, batşe, lizâm." demişlerdir. Bu konuda daha sonradan ortaya çıkan ihtilaflar dikkate alınmamalıdır.⁸⁷

3.3. Yıldızların Kayması

Kâdî Abdülcebbâr'a göre Hz. Peygamber'in nübüvvet delillerinden birisi yıldızların kayması hadisesidir. O bu olayı şöyle aktarmıştır: Araplar açık havada geceledikleri için sema onların tavanı mesabesindeydi. Dolayısıyla onlar, sürekli olarak yıldızları izliyorlar ve onların hareketlerini ve gökte sabit olanları iyi biliyorlardı. İnsanlar yıldızlar hakkındaki bilgileri Araplardan alarak bazı eserler de telif etmişlerdir. Hz. Peygamber Mekke'deyken bir gün harikulade bir şekilde yıldızlar kaymış ve gökyüzü yıldızlarla dolmuştur. Bu hadise açık bir mucizedir. Kur'an bu hadiseyi cinlerden hikâye ederek şöyle beyan eder: "*Biz göğe dokunmuştuk, onu sert bekçilerle, akan yıldızlarla dopdolu bulduk! Hâlbuki biz, göğün bazı yerlerinde gayb haberlerini dinlemek için otururduk. Fakat şimdi her kim dinlemeye kalkacak olursa, kendini gözetleyen yakıcı bir ışık bulur.*"⁸⁸

Kâdî Abdülcebbâr nazar ve istidlalde bulunan herkesin bu hadiseyi kavrayabileceğini ifade etmektedir. Ayrıca Hz. Peygamber'in ilgili ayetleri insanlara okuması ve delil olarak sunması bu olayın vuku bulunduğunu kanıtlar. O, bütün insanların görebileceği bir hadiseyi delil olarak takdim etmiştir. Aslı olmayan bir hususu Hz. Peygamber'in insanlara delil olarak sunması mümkün değildir. Aksi halde onun ayıbını arayan inkârcılara büyük bir fırsat doğardı. Dolayısıyla inkârcıların bu hadisenin hakikatini reddeden bir delil bulamamaları, bu mucizenin hak olduğunu ortaya koymaktadır.⁸⁹

Öte yandan Kâdî Abdülcebbâr yıldızların kayması ile ilgili şöyle bir rivayet aktarmıştır: Yıldızlar kaydığı vakit, insanlar mallarını bırakıp şöyle demişlerdir: Bu olay dünyayı yok etmek veya onun süresini tamamlamak için gerçekleşmiştir. Buna şahitlik eden Abdu

⁸⁷ Kâdî Abdülcebbâr, *Tesbît*, 1/57.

⁸⁸ el-Cin 72/8-9; Kâdî Abdülcebbâr, *Tesbît*, 1/64-66.

⁸⁹ Kâdî Abdülcebbâr, *Tesbît*, 1/65.

Yâîl b. Amr es-Sekafî ise halka şöyle seslenmiştir: Durun! Malın kaybedilmesinden sonra tekrar kazanılması çok zordur. Kayan yıldızlara bakın. Şayet onlar daha önceden bildiğiniz yıldızlarsa, dünyanın yok olması içindir. Eğer yıldızlar, şuanda ortaya çıkmışsa bir sebepten ötürüdür ve sadece bir geceliktir. Ardından yıldızlara bakan insanlar, onların yeni ortaya çıktığını fark etmişlerdir. O anda onlara, Mekke'de Kureyş'ten birisinin peygamberlik iddia ettiği haberi ulaşmıştır. Bu haberi duyanlar danışıklı kimseyi -isabetliyorumundan ötürü tebrik ederek "Bu durumda yıldızların kayması, muhtemelen o elçi için bir işarettir." demişlerdir.⁹⁰

Öte yandan Kâdî Abdülcebbâr Hz. Peygamber'in iki mucizesine daha değinmiştir. Birincisi, hurma kütüğünün inlemesi hadisesidir. O bu olayı şöyle açıklamıştır: Hz. Peygamber minber yaptırılmadan önce bir hurma kütüğünün üzerinde hutbe îrad ediyordu. Minber yapıldıktan sonra artık onun üzerinde hutbe okumaya başlamıştır. Bu sebeple kütük deve yavrusunun çıkardığı ses gibi bir ses çıkarıp inlemeye başlamıştır. Hz. Peygamber onu kucaklayınca inleme sesi kesilmiştir. Kâdî Abdülcebbâr bu sesin kütük içinde bir delikten rüzgârın geçmesi sebebiyle vuku bulduğunun söylenmesinin mümkün olmadığını ifade etmiştir. Çünkü söz konusu ses, belirtilen sebepten ötürü olsaydı minber yaptırılmadan önce de bu sesin duyulması gerekirdi.⁹¹ İkinci olarak Kâdî Abdülcebbâr, az bir yemekle büyük bir topluluğun doyurulması mucizesine değinmiştir. Ona göre böyle bir durum, ancak yemeğin cüzlerinin artırılmasıyla mümkündür. Bu ise ancak Allah tarafından Hz. Peygamber'e verilen bir kuvvetle gerçekleştirilebilir. Hz. Peygamber de az bir yemekle büyük bir topluluğu doyurmuştur. Bu hadise de onun bir mucizesidir.⁹²

Sonuç

Klasik kaynaklarda İslam inanç esasları ulûhiyet, nübüvvet ve meâd olarak sistematize edilmiştir. Allah'a imanın ve diğer itikadî esasların kabulü nübüvvet müessesesi ile mümkündür. Bu açıdan İslam inancında nübüvvet kurumu büyük önemi haizdir. Kâdî Abdülcebbâr da nübüvvet meselesine büyük bir değer atfetmiş ve Hz. Peygamber'in nübüvvetini ispat etmek için de müstakil bir eser ka-

⁹⁰ Kâdî Abdülcebbâr, *Tesbîr*, 1/68.

⁹¹ Kâdî Abdülcebbâr, *Şerh*, 596-597.

⁹² Kâdî Abdülcebbâr, *Şerh*, 595.

leme almıştır. Onun Hz. Peygamber'in risâletini ispat ederken kullandığı temel argüman mûcizedir.

Mûcize aklî, haberî ve hissî olmak üzere üç türdür. Kur'an en büyük aklî mûcizedir. Dilsel ve edebî sanatların kabul gördüğü ve insanlar nezdinde etkili olduğu bir dönemde Kur'an tam bir meydan okumadır. Tarihin yedinci asrını aşan bu mûcize; dil ve belagat açısından insanların benzerini getirmekten aciz kaldığı, muhteva bakımından ise bir insana ait kabul edilmesi imkânsız bir kitaptır. Bu çerçevede Kâdî Abdülcebâr da Hz. Peygamber'in nübüvvetinin en önemli delilinin Kur'an olduğunu ifade etmiştir. Ona göre temelde Kur'an fesahat ve belagat açısından, içerdiği gaybî haberler ve aklî delillere vurgu yapması yönüyle hüccettir. Allah inkârcılara Kur'an'ın bir benzerini getirmeleri konusunda meydan okumuş, fakat onlar tehdî karşısında aciz kalmışlardır. Esasen Kâdî Abdülcebâr'ın en büyük mûcize olarak Kur'an'a işaret etmesi onun kelâm yöntemi ile uyumludur. Rasyonel yöntemiyle dinî meseleleri ele alan kelâmcı, peygamber inancının temelinde akla hitap eden bir mûcizeyi koyması doğaldır. En büyük mûcizenin duyulara değil de akla hitap etmesi, İslam'ın tarih üstü bir din oluşuyla da alakalı görülebilir. Nitekim duyulara hitap eden mûcizeler sadece şahitlere hitap ederken, akla hitap eden mûcizeler akleden herkese hitap etmektedir. Şahitler sadece olayı görenlerle sınırlıyken akleden insanlar kıyamete kadar var olmaya devam edecektir. Son peygamber Hz. Muhammed'in (sav) nübüvveti de insanların aklına hitap eden bir delil ile temellendirilmiştir. Taklit ve önyargılardan özgürleşmiş bir akıl, Kur'an'ı okuduğu zaman onun bir insan sözü olamayacağını pekâlâ idrak edebilir. Kâdî Abdülcebâr da Kur'an'ın bu gücüne dayanarak nübüvvetin en büyük delili pâyesini yüce Kur'an'a vermiştir.

698 | db

Kâdî Abdülcebâr'a göre Hz. Peygamber'in nübüvvetini ispat eden diğer delil haberî mûcizelerdir. Gelecek veya geçmişe dair Allah elçisinin dilinden verilen haberler bir insanın takatini aşan bir durumdur. Söz konusu haberlerin reel hayatta gerçekleşmesi sözün kaynağının insan değil Allah olduğuna işaret eder. Nitekim Hz. Peygamber bütün bu haberleri vahye dayanarak açıklamış, onları kendiliğinden söylememiştir. Zira gayb bilgisi sadece Allah'a aittir. Eğer bir insan, hakkında hiç bilgi sahibi olmadığı mazi veya istikbalden haber niteliğinde bilgiler paylaşıyorsa bu onun sıradan bir insan olmadığına ve sözün kaynağından beslendiğine işaret eder. Böylece gayba dair haberler birer mûcize niteliği kazanır ve hem

Hz. Peygamber'in nübüvvetinin hem de bu haberlerin geçtiği kaynak olan Kur'an'ın hak olduğunu ortaya koyar.

Kelâm geleneğinde yaygın kanaate göre mucizenin üçüncü türü olan hissî mucizeler, Kâdî Abdülcebbar tarafından da kabul görmüş ve Hz. Peygamber'in nübüvvetini ispat eden önemli deliller olarak ele alınmıştır. Yıldızların kayması hadisesi, isrâ ve ayın yarılması olaylarını birer mucize olarak kabul etmesi onu Sünnî düşünceye yaklaştırır. Nitekim Mu'tezile geleneğinde ağırlıklı olarak hissî mucizelere ilişkin rivayetler nübüvvet delili olarak kabul görmez; isrâ ve ayın yarılması hadisesi de çoğunlukla mucize olarak telakki edilmez. Kâdî Abdülcebbar'ın hissî mucize konusunu adeta Sünnî bir düşünür edasıyla ele almasını, "Düşünce ve inanç herhangi bir mezhebin sınırlarıyla daraltılamaz." ilkesi etrafında değerlendirmek mümkündür. Zira düşünce tarihinde pek çok âlim herhangi bir meseleyi ele alırken bağlı bulunduğu ekolün dışına çıkabilmiştir.

KAYNAKÇA

- Abdülbâkî, Muhammed Fuâd. el-Mu'cemü'l-müfehres li elfâzi'l-Kur'âni'l-Kerîm. Kahire: Dâru'l-Kütübî'l-Mısriyye, ts.
- Âlûsî, Ebû's-Senâ Şihâbüddîn Mahmud. Rûhu'l-meânî fi tefsîri'l-Kur'âni'l-Azîm ve's-sebi'l-mesânî. Kahire: Dâru'l-Hadîs, 2005.
- Bağdâdî, Abdülkâhîr el-. el-Fark beyne'l-firak, thk. M. O. el-Haşî. Kahire: b.y., ts.
- Bardakçı, Safa. "Kâdî Abdülcebbar'ın İnşikâk-ı Kamer Görüşü". Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 28/28 (2009), 155-180.
- Barlak, Muzaffer. Kelâm'da Nübüvvet Tartışmaları. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2015.
- Buhârî, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmâil. el-Câmi'u's-sahîh. thk. Sıdkî el-Attâr. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1352.
- Bulut, Halil İbrahim. "Mucize". Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. 30/350-352. İstanbul: TDV Yayınları, 2005.
- Bulut, Halil İbrahim. Nübüvvetin İspatında Mucize. Ankara: Araştırma Yayınları, 2016.
- Câhiz, Ebû Osman Amr b. Bahr. "Huvecü'n-nübüvve". Resâilü'l-Câhiz thk. Abdüsselam Harun. Beyrut: Dâru'l-Cil, 1979.
- Cübbâî, Ebû Ali. Kitâbu'l-makâlât, thk. Özkan Şimşek vd. İstanbul: Endülüs Yayınları, 2019.
- Cürcânî, Seyyid Şerif. Şerhu'l-mevâkîf. nşr. M. Ömer Dimyati. 8 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1998.
- Cüveynî, Ebu'l-Meâlî. Kitâbü'l-irşâd. thk. M. Yusuf Musa-Abdulmunim Abdulhamid. Mısır: Matbaatü's-Saade, 1950.
- Çelebi, İlyas. "İnşikâku'l-Kamer". Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. 22/343-345. İstanbul: TDV Yayınları, 2000.
- Çelebi, İlyas. İtikadî Açından Uzak ve Yakın Gelecekle İlgili Haberler. İstanbul: Kitapevi Yayınları, 1996.
- Ebû's-Senâ Şihâbüddîn Mahmud, Âlûsî. Rûhu'l-meânî fi tefsîri'l-Kur'âni'l-Azîm ve's-sebi'l-mesânî. Kahire: Dâru'l-Hadîs, 2005.

- Gazzâlî, Ebû Hâmid. el-İktisâd fi'l-itikâd, nşr. Hüseyin Atay-İbrahim Agah Çubukçu. Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1962.
- Harpûtî, Abdüllatif. Tenkîhu'l-keâm fi akâidi ehli'l-İslâm. İstanbul: Necm-i İstikbal Matbaası, 1911.
- Hayyât, Ebu'l-Hüseyn. el-İntisâr ve'r-red alâ İbni'r-Râvendî el-mülhid. thk. A. Nasri Nader. Beyrut: el-Matbaatu'l-Kâsulikiyye, 1957.
- İbn Kesîr, Ebû'l-Fida. el-Bidâye ve'n-nihâye. Kahire: Dâru'l-Kalem, 1994.
- Kâdî Abdülcebbar. Muhtasar fi usûli'd-din. thk. Muhammed Ammara. Kahire: Dâru's-Şürûk, 1408.
- Kâdî Abdülcebbar. Tesbîtü Delâilî'n-Nübüvve. çev. M. Şerif Eroğlu-Ömer Aydın. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, 2017.
- Kâdî Abdülcebbar. el-Muğnî fi ebvâbi't-tevhîd ve'l-adl. thk. İbrahim Medkûr-Tâhâ Hüseyin. 20 Cilt. Kahire: b.y., 1962.
- Kâdî Abdülcebbar. el-Muğnî fi ebvâbi't-tevhîd ve'l-adl. thk. Mahmud el-Hudayrî. 20 Cilt. Kahire: b.y., 1965.
- Kâdî Abdülcebbar. "Muhtasar fi usûli'd-din" Resâilü'l-adl ve't-tevhid. thk. Muhammed Ammara. Kahire: Dâru's-Şürûk, 1408.
- Kâdî Abdülcebbar. Şerhu'l-usûli'l-hamse. thk. Abdülkerim Osman. Kahire: Mektebetü Vehbe, 1996.
- Kâdî Abdülcebbar. Tesbîtü delâilî'n-nübüvve. thk. Abdülkerim Osman. 2 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Arabiyye, ts.
- Ka' bî, Ebû'l-Kâsım el-Belhî. Kitâbü'l-makâlât. thk. Hüseyin Hansu vd. İstanbul: Kuramer Yayınları, 2018.
- Mâtürîdî, Ebû Mansûr Muhammed b. Muhammed. Kitâbü't-tevhid. thk. Bekir Topaloğlu-Muhammed Aruçi. İstanbul: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2018.
- Mâverîdî, Ebû'l-Hasen Ali b. Muhammed b. Habîb. en-Nüket ve'l-uyûn. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, ts.
- Muhammed Fuâd, Abdülbâkî. "el-Mu'cemü'l-müfehres li elfâzi'l-Kur'âni'l-Kerîm". Kahire: Dâru'l-Kütübî'l-Mısıriyye, ts.
- Nesefî, Ebu'l-Muîn. Tefsiratü'l-edille fi usûli'd-din. thk. Hüseyin Atay-Ş. Ali Düzgün. 2 Cilt. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2004.
- Râzî, Fahrüddîn Muhammed b. Ömer b. Hüseyin. Kitâbü'l-erba'în. thk. Ahmed Hicâzî es-Sekâ. Kahire: Mektebetü'l-Külliyyetü'l-Ezheriyye, 1986.
- Râzî, Fahrüddîn Muhammed b. Ömer b. Hüseyin. Mefâtihu'l-gayb. 32 Cilt. Mısır: b.y., ts.
- Râzî, Fahrüddîn Muhammed b. Ömer b. Hüseyin. Muhassalu efkâri'l-mütekaddimîn ve'l-müteahhirîn. çev. Hüseyin Atay. Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1978.
- Sâbûnî, Nûreddin. el-Bidâye fi usûli'd-din. çev. Bekir Topaloğlu. İstanbul: İFAV Yayınları, 2018.
- Semerkandî, Ebu'l-Leys Nasr b. Muhammed. Tefsiru's-Semerkandî el-musemma bahru'l-ülüm. nşr. Ali Muhammed Muavvid vd. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1993.
- Subhî, Ahmet. Fî ilmi'l-kelâm. Beyrut: Dâru'n- Nehzati'l-Arabiyye, 1985.
- Şaşa, Mehmet. "Osmanlı Medrese Geleneğinde Mu'cize Tasavvuru". Osmanlı Dönemi İlmî Çalışmaları 1. 79-111. Ankara: Sonçağ Yayınları, 2021.
- Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr. Câmiu'l-beyân an tevîli âyi'l-Kur'ân. Kahire: Dâru'l-Hadis, 2010.
- Tahirova, Adile. "Kâdî Abdülcebbar ve Ebû Muîn en-Nesefî'ye göre Nübüvvetin Gerekliliği". Bakü Devlet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İlmî Mecmuası 4 (2005), 117-155.
- Teftâzânî, Sa'düddîn. Şerhu'l-akâid. çev. Süleyman Uludağ. İstanbul: Dergah Yayınları, 1999.
- Teftâzânî, Sa'düddîn. Şerhu'l-mekâsid. thk. Abdurrahmân Umeyre. 8 Cilt. Beyrut: Âlemü'l-Kütüb, 1998.

- Ünverdi, Veysi. "İslâm Kelâmı Açısından Mûcize Kerâmet İlişkisi". Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 16 (25 Aralık 2020), 1-20.
<https://doi.org/10.34085/buifd.746600>
- Yavuz, Salih Sabri. "Mi'rac". Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. 30/132-135. İstanbul: TDV Yayınları, 2005.
- Yavuz, Yusuf Şevki. "Delâilü'n-Nübüvve". Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. 9/115-117. İstanbul: TDV Yayınları, 1994.
- Yavuz, Yusuf Şevki. "Nübüvvet". Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. 33/279-285. İstanbul: TDV Yayınları, 1996.
- Zemahşerî, Mahmûd b. Ömer b. Muhammed. Tefsîru'l-keşşâf. 4 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2009.

Evidence of Muhammad's (pbuh) Prophethood in Qadi Abd al-Jabbar

Veysi ÜNVERDİ*
Mustafa ÜNVERDİ**

Extended Abstract

According to common acceptance in the Kalam tradition, religion is built on three basic principles: Allah, the prophet and the hereafter. These three principles are known as *usul as-salase*; the disappearance of one of these principles results in the collapse of one of the religion's main principles. Among them, the belief in prophethood is directed towards establishing a link between Allah and human, and human and nature as well. For a believer, constructing an understanding of existence happens with guidance from Allah's messengers. Therefore, prophethood institutions are significant in the Islamic belief system.

With expansion of Islam, Muslims came to face numerous movements criticizing or rejecting prophethood. In the historical process, in addition to the sects such as *Barâhima*, *Muattıla*, *Gâliyye*, *Sumaniyya*, the *Batiniyya* also exhibited approaches towards rejection or distortion of the belief of prophethood. Correspondingly, Theologians who took on the mission of defending the religion of Islam started to write individual works on the possibility, quiddity and necessity of the institution of prophethood as well as proving the prophethood of Muhammed (pbuh).

Some of the works defending prophethood were written by Mutazili authors. In this article, the views of Qadi Abd al-Jabbar on the subject are discussed. In order to prove the prophethood of Prophet Muhammad (pbuh), Qadi Abd al-Jabbar wrote a separate work titled *Tesbitu Delâil'in-Nubuvve* (Proof Prophethood's Evidences). The term *dalailun-nubuvva* refers to the natural events that a prophet himself shows or which happen outside of his will, proving that he is righteous and carrying the truth or as evidence for his prophethood. Supernatural events carried out by prophets with the permission of Allah are named miracles because they incapacitated their interlocutors in terms of bringing about similar things and are called evidence because they proved prophethood.

The argument used by Qadi Abd al-Jabbar to prove the prophethood of the Prophet is a miracle itself. According to him, the most critical evidence of prophethood is the Quran, which is a mental miracle. He stated that the Quran was given to the Prophet at a time when literature and prosperity were in demand, that the Prophet challenged the deniers to create a replica of the Quran, and alt-

* Assoc. Prof., Mardin Artuklu University, Faculty of Theology, Department Of Kalam, Mardin, Turkey, veysinet@hotmail.com, Orcid Id: <https://orcid.org/0000-0002-8364-4412>

** Assoc. Prof., Gaziantep University, Faculty of Theology, Department Of Kalam, Gaziantep, Turkey, mustafaunverdi@yahoo.com, Orcid Id: <https://orcid.org/0000-0002-2848-4073>

though the deniers were looking for evidence to deny his prophethood, they were incapacitated in front of his challenge. According to him, the Quran is basically an offence in terms of mischief and rhetoric, emphasizing the unseen knowledge and rational evidence it contains. For this reason, the Quran is substantial evidence proving the prophethood of Prophet Muhammad (pbuh).

According to Qadi Abd al-Jabbar, the narrative miracles are other miracles that prove the prophethood of the Prophet. The news given Messenger of Allah about the future or the past is a situation that exceeds human power. The fact that the news in question occurs in the passage indicates that the source of the word is God, not human. If a person shares narrative information from the past or the future about which he has no knowledge, this indicates that he is not an ordinary person and that he is connected to the source of this message. The Prophet said that Abu Lahab would die as an unbeliever, the Greeks would defeat the Persians in the future, The Prophet would have a great military unit, the disbelievers would be defeated, He foretold that Muslims would be victorious in the war of Uhud, that Muslims would rule the earth and that he would prevail over all deniers. All these matters that he foretold took place as he stated. According to Abdülcebbâr, the narrative miracles prove the prophethood of the Prophet and at the same time reveal that the Quran is the true book.

Qadi Abd al-Jabbar also considered sensorial miracles as evidence proving the prophet's prophethood. Accepting the shifting of the stars, the Isra night and the splitting of the moon as miracles brings him closer to Sunni thought. As a matter of fact, while the rumours about sensorial miracles are not accepted as valid in the Mutazila tradition, the incident of Isra and the splitting of the moon are not considered as miracles. Qadi Abd al-Jabbar's handling of the sensorial miracle issue in the manner of a Sunni thinker can be understood around the following principle, "Thought and belief cannot be restricted by the boundaries of any sect" In the history of thought, many scholars were able to go beyond the school they belonged to while dealing with any issue.

Keywords: Muhammad, Prophethood, Miracle, Qadi Abd al-Jabbar.

